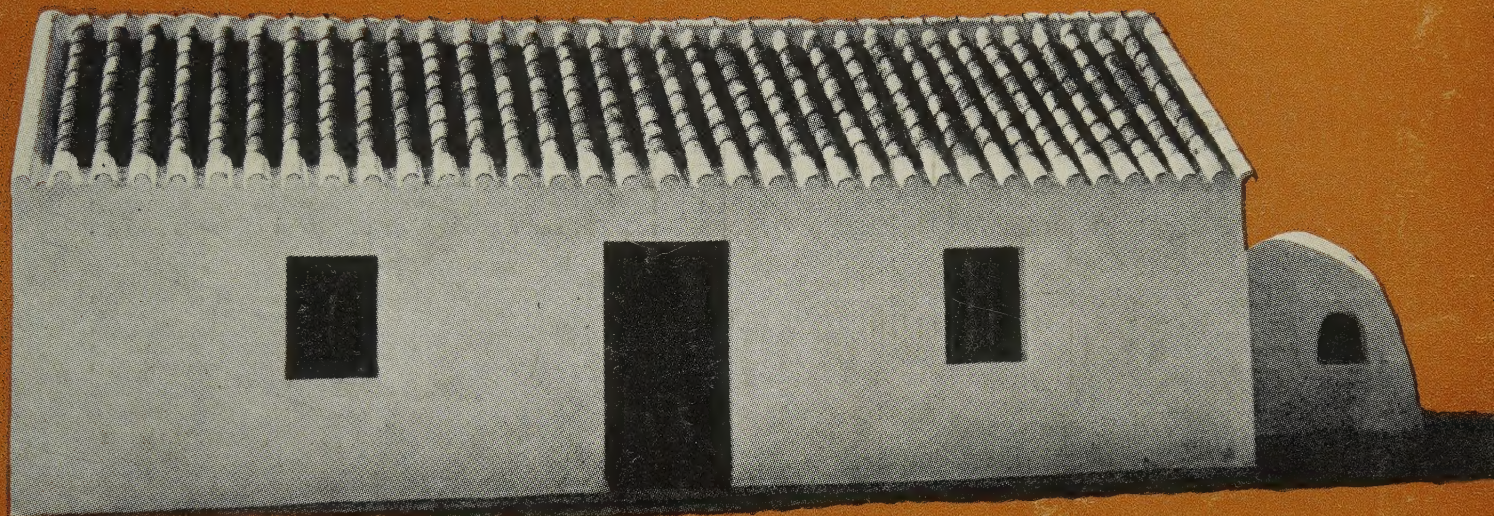
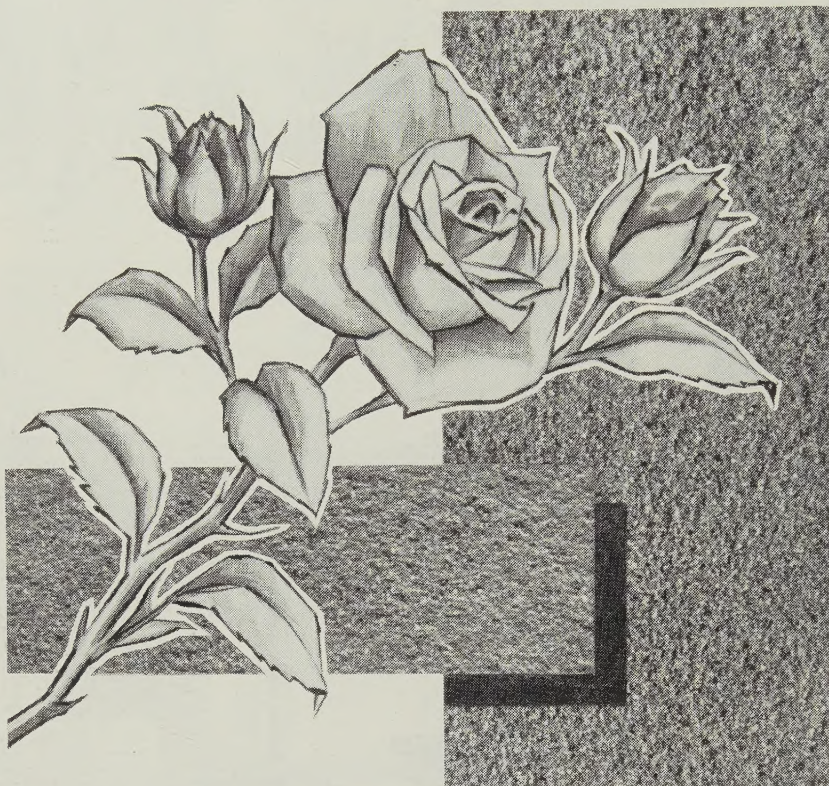
2 1960/61

FORUM

Puur natuur. Als verse bloemen in hun volle kleurrijkheid, zo echt, zo natuurlijk van kleur zijn onze gele bakstenen, vervaardigd uit geelbakkende klei.

Kleurstoffen of mergel worden aan onze grondstoffen **niet** toegevoegd.

N.V. STEENFABRIEK ARIËNS I
N.V. STEENFABRIEK ARIËNS II
N.V. WAALSTEENFABRIEK V/H B. & P.
N.V. STEENFABRIEK „DE NIJGRAAF"

ARIËNS N.V. **MAURIK**

Verkoop: **Directeur A. J. Ariëns** - Utrechtseweg 287 - **Oosterbeek** - Telefoon 08307 - 2760

---

i.p.a

VOCAVYN

vocavyn

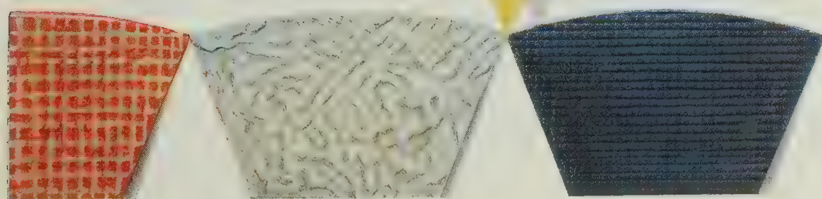
p.v.c. bekledingsdoek

Bij uitstek geschikt voor het bekleden van meubilair en wanden. Gemakkelijk te reinigen, licht-echt, slijtvast, bestand tegen oliën, vetten en chemicaliën. Verkrijgbaar in honderden kleuren en dessins.

Levering uitsluitend via de groothandel.

KONINKLIJKE NEDERLANDSE VILTZEIL-, WAS- EN LEERDOEKFABRIEKEN

de vogel van calcar n.v.

zwolle
holland
postbox [redacted] 105
~~tel. 05200-5944~~
tel. 05200-10800

AURORA PANORAMA MERIDIAAN HORIZON

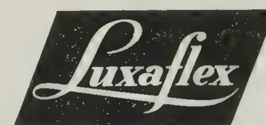
NIEUW! LUXAFLEX ALUMINIUM LUIFELS

Talloos zijn de toepassingsmogelijkheden van Luxaflex aluminium luifels als nieuw bouwelement. Lineair accent - horizontaal of vertikaal - en kleurstelling maken het u mogelijk de luifels harmonisch in het architectonische beeld op te nemen.
Het solide materiaal wordt afgewerkt met een in de vorm geharde, weerbestendige laklaag. De elf kleuren geven praktisch onbeperkte mogelijkheden voor de keuze van harmoniërende kleurencombinaties.

Enkele toepassingen van Luxaflex aluminium luifels: luifels boven ramen en deuren - gaanderijen voor winkels - pergola's - patio's - overdekte terrassen - open lighallen van ziekenhuizen en sanatoria - afdak voor auto's - fietsenstallingen - gevelbekledingen.

ALUMINIUM LUIFELS

HUNTER DOUGLAS HOLLAND, Piekstraat 2, Rotterdam

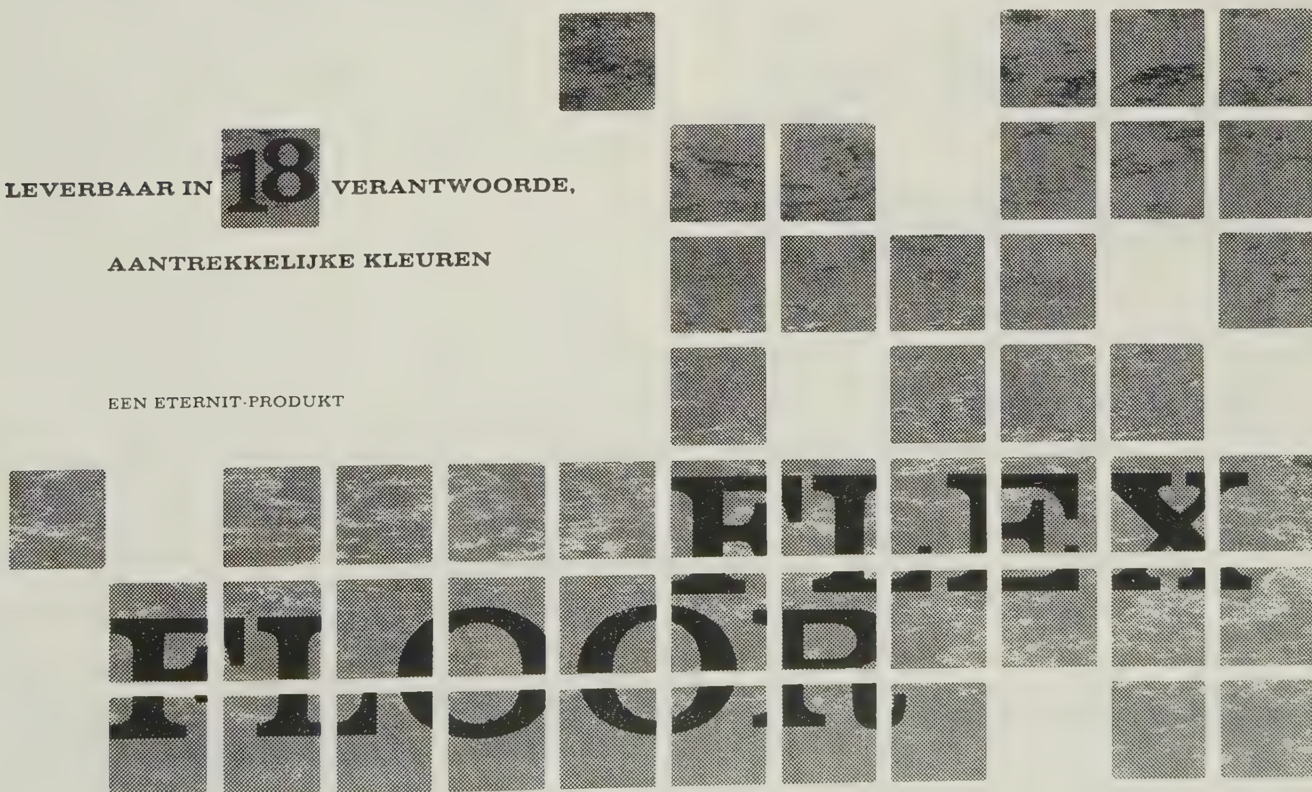

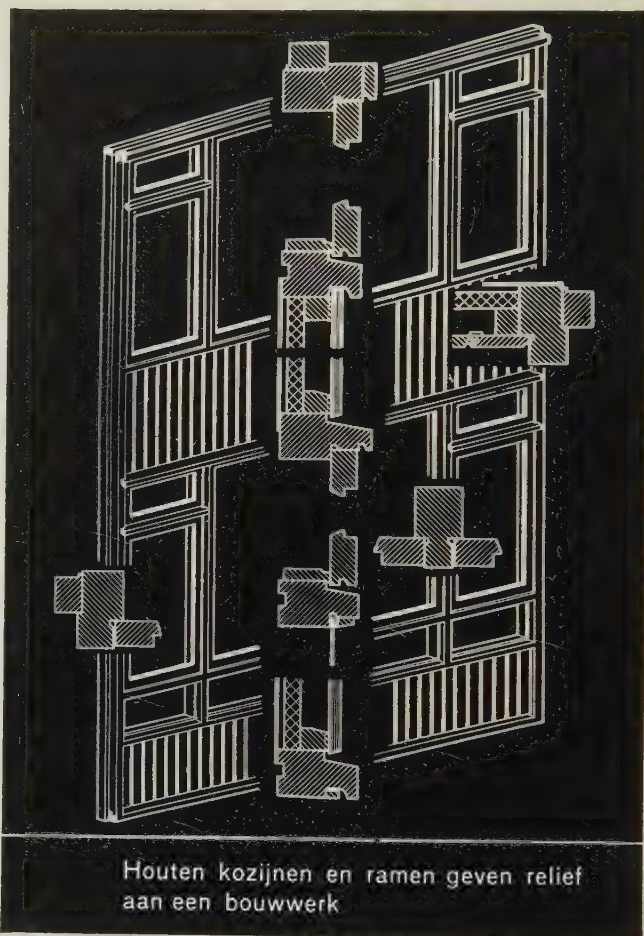
60 F.A.I.ARCH

FLOORFLEX ASBESTVINYL VLOERTEGELS, DIK 1.6, 2 EN 2.5 MM

Ook een aan de hoogste kwaliteitseisen beantwoordende vloerbedekking zoals onze
FLOORFLEX ASBESTVINYL TEGEL
kan een teleurstelling opleveren, wanneer deze niet op de juiste wijze wordt verwerkt, of, indien niet voldoende rekening wordt gehouden met de eisen, waaraan de vloeren in de praktijk zullen moeten voldoen.
De dunste tegel, dik 1.6 mm, zal in gewone woongelegenheden zeer zeker voldoening geven.
Worden de te stellen eisen echter hoger, zoals b.v. in ziekenhuizen, gangen in flatgebouwen, scholen, kantoren, winkels, openbare gebouwen enz., neem dan niet de dunste tegel, doch onze
FLOORFLEX ASBESTVINYL TEGEL, DIK 2 MM
of in bijzondere gevallen dik 2.5 mm.
U kunt zich door het gebruik van onze 2 mm dikke Floorflextegels voor de bovengenoemde objecten tegen een in verhouding weinig hogere prijs voor zeer vele teleurstellingen behoeden en zich van een aan de hoogste eisen beantwoordende vloerbedekking verzekeren.
De Floorflex asbestvinyl tegel werd speciaal ontwikkeld om het ontstaan van indrukken door meubels enz., tot een minimum te beperken.

OPLEIDING

. . . Wordt onze architect een oplepelapparaat van panklare oplossingen — efficient, grondig, voor mijn part betrouwbaar — of moeten we gaan over de lijken (van de 'nauwelijks begaafden') en vechten voor het voortbestaan van de 'coordinateur pur sang'? — voor een integrerende vorming waar nog tijd is de student zijn hart, ziel en verstand te doordringen van het feit dat hij straks aan de toekomst gestalte moet geven, en niet aan het nut alléén, dat hij in een groot stedebouwkundig plan, maar évenzeer in het detail van een meubel de samenhangen van het leven voelbaar moet maken. Want architect is, geloof ik, meer een kwestie van mentaliteit dan van opgestapelde kennis — hoe nodig ook.

(uit een brief van een delfts student aan de redactie)

V O R M I N G

. . . no matter about the schools.

Do exactly what they warn you not to do, and you will be apt to come nearest to your people.

('The Professor', Sullivan, 1901)

In forum 7 en 8 hebben we gezegd welke taak de architect heeft die zich als opgave stelt bewoonbare steden en huizen te bouwen. Het ging daar om de betrekking tussen mensen — die van architect tot mens — van mens tot mens.

Hier willen we nagaan welke instelling de wezenlijke achtergrond dient te zijn voor de vorming van de mensen die architect worden. De instelling die elk opleidingsinstituut kan hebben door de docent die met zijn persoonlijkheid de brug moet vormen tussen student en de samenleving.

Want reeds lang is het een illusie te denken, dat de vorming van architecten kan worden bepaald door het benodigde aantal. De problemen worden daardoor in de studie verkeerd gesteld, omdat deze manier van vorming te veel is afgestemd op een hoeveelheid gediplomeerden. Deze methodiek blijkt programmatisch te zijn tot een beperkt niveau — een eindstreep. De universele betekenis van de architectuur gaat daarmee grotendeels verloren, omdat men zoekt naar beperkte zekerheden.

Men leert weten — geeft recepten. Twee mensen hebben dan een verkeerd doel: de docent beantwoordt de vraag naar gediplomeerden — de student jaagt naar een diploma. Dit leidt tot de concessie, waarin de student wordt 'opgeleid tot het vervullen van opdrachten'.

Bevat de geschiedenis van de mensheid niet behalve objectieve waarnemingen en vaststaande feiten een groot aantal die noch positief, noch ontwijfelbaar zijn en toch dieper tot de kern — het wezen — doordringen? Onze aandacht moet verder gaan dan alleen de structuur van wat zich direkt in onze omgeving bevindt.

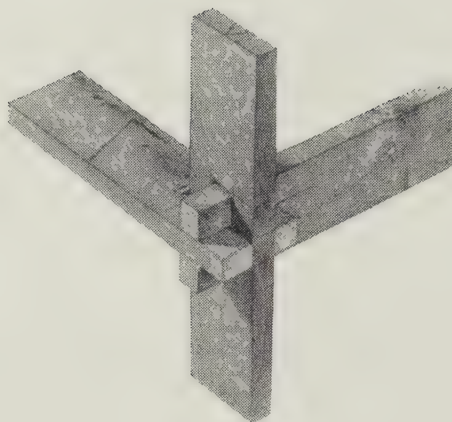
De vorming van architecten moet een zaak worden van het samen zijn, het samen leven.

Welk opleidingsinstituut leert ons hoe we onze opgave moeten formuleren inplaats van nauwgezet de gegeven opdracht te vervullen?

Dit is niet alleen een kwestie van weten,

maar van weten en geweten.

(D. C. Apon)

De in dit nummer opgenomen 'illuminaties', werk van studenten tijdens hun studie, zijn willekeurig gekozen en hebben slechts gemeen, dat zij uit een ons aansprekend klimaat zijn voortgekomen.
Wat betreft de rol van de betreffende docent zijn zij specifiek in die zin, dat zij tot stand gekomen zijn ondanks zijn afwezigheid, dan wel juist dank zij zijn aanwezigheid als bezielende kracht.

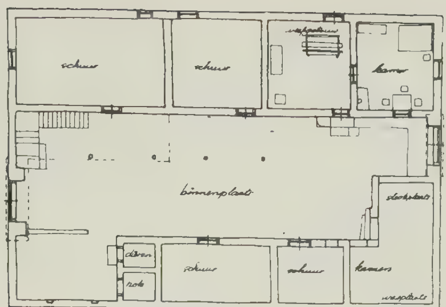
Niet het al of niet realiseerbare resultaat, maar de benadering die eraan ten grondslag ligt is in het kader van 'Weten en Geweten' in de eerste plaats belangrijk; voorbeelden van een goede aanpak, en uitingen van een hoopvolle mentaliteit.

Op zoek naar een houtverbinding is een structuur gevonden als mogelijkheid om verschillende, gelijkwaardige functies zó te vervlechten, dat hun identiteit behouden blijft, en daarmee — als stadium in een denkproces — van verder strekkende betekenis dan het beginpunt.
We komen hier in een dimensie, waar stad, huis, stoel en speelgoedpaard identiek zijn, en niet meer onder te brengen in afgesplitste onderwerpen, te doceren door verschillende docenten.

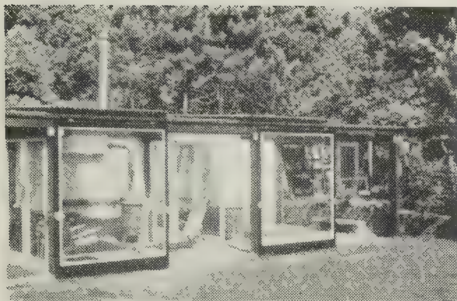
Het werken aan een 'civic-centre' voor een grote stad betekent zich verdiepen in de structuur van de samenleving.
Het groeperen van gebouwen, niet als uitgangspunt maar als mogelijk resultaat, op zoek naar die krachten, waarvan vorm (identiteit) en situatie (onderling verband) het gevolg worden.
Het formuleren van de gedachten en het samenvatten daarvan door de docent inspireerde tot de werkwijze, waarvan de uiteindelijke oplossing het resultaat werd.
Teamwork, niet als bundeling van ontoereikendheden met de hoogst haalbare gemeenschappelijke noemer als doel — het compromis van de grootste gemene deler — maar als een vorm van gezamenlijke creativiteit; door de persoonlijkheid van de docent gesynchroniseerd tot creativiteit van het gezamenlijke.

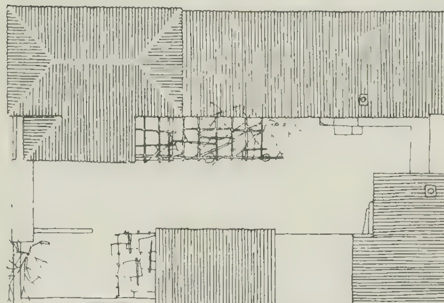
Niet gezocht maar gevonden,

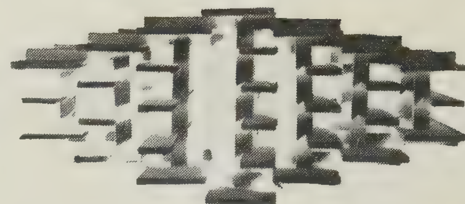
niet gemaakt maar ontstaan.

Bij het 'tuinhuis' — zonne-vogelhuis — gaat het om de bezieling waarmee twee studenten bezig geweest zijn met elementaire betrekkingen tussen ons en binnen-buiten, opengesloten, licht-donker, warm-koud.
Niet het zoeken naar vorm, maar proefondervindelijk vormen, leidend tot activering en intensivering van gewone dingen en dagelijks gebeuren; zonder de erkenning van het opleidingsinstituut, en de herkenning door de docent een soort vrijetijdsbesteding.

Het opmeten van een oude boerderij in Griekenland, of waar ook, is op zichzelf zinloos. De afmetingen interesseren niemand en het meebrengen van vormindrukken — steriele contramallen van het leven — kunnen thuis slechts opgeslagen worden in het panopticum van curiosa, waarvan de deur dichtslaat als we aan het werk gaan.
De zin ervan ontstaat pas met de bestudering van het leven erin en er omheen; datgene dat misschien wisselt van gedaante, maar in wezen onveranderlijk is, en daarom van even groot belang voor ons nu hier als voor hen toen daar.
Alleen de gevoeligheid, nodig om deze dingen te zien en bewust te maken, vormt de communicatie met óns werk.

Bij het plan voor een aquarium hebben wij te doen met de verbeelding van de geheimste bedoelingen van het onderwerp, met de architectuur als uitdrukkingsmiddel; de transformatie van persoonlijkste visie tot organisme, verstaanbaar voor ieder, die zich vrij weet te maken van het vooroordeel van het algemeen geldende cliché-schema dat hij verwacht. Of een docent in staat is de verbeeldingskracht van een student te activeren maakt uit of hij de brug of de barrière is tussen wat wil ontstaan en wat tenslotte tot stand komt.

Ik zoek niet om te vinden,

maar vind terwijl ik aan het zoeken ben.

Picasso

weten

en

geweten

Met wat de architect van vandaag overdraagt op de architect van morgen wordt vastgelegd hoe onze omgeving er in de toekomst uit zal gaan zien; of ons land — een der dichtst-bevolkte gebieden der aarde — voor het nageslacht nog bewoonbaar zal zijn, en omdat optimisme hierover slechts op naïveteit kan berusten, lijkt het zinvol om in 'het verhaal van een andere gedachte' ook de vorming tot architect te betrekken.
Het is duidelijk dat het moeilijk te miskennen in-gebreke-blijven van architect en stedebouwer zijn oorsprong vindt in een reeks van misverstanden met betrekking tot hun taak in de samenleving, een kwestie van moraliteit dus, en dat de vorming tot architect — het gesprek van docent en student — noodzakelijkerwijs een weerslag moet zijn van de instelling, die beiden over deze taak hebben.
En daar het dus onmogelijk is om vorming en moraliteit van elkaar te scheiden, zijn zij tezamen één en hetzelfde probleem.
De architect van vandaag is geworden tot een producent van m^2 en m^3, meegecalculeerd in een productieproces van vraag en aanbod, door commissies in normen vastgelegd en gebaseerd op materiële behoeften van 'de maatschappij'; uitgedrukt in % en *f*.
In dit kader is de vorming — alle onderwijsvernieuwingen ten spijt — niet meer dan een opleiding tot vakbekwaamheid van het — door prognoses aan de hand van statistieken van tevoren bepaalde — aantal gespecialiseerde vaklieden, dat nodig is om de woningnood binnen de noodzakelijk geachte termijn te helpen oplossen, en waaraan bepaalde eisen moeten worden gesteld; onderwerp van eindeloze discussies, die geen ander resultaat kunnen hebben dan een consolidatie van het vak in de vorm van titelbescherming, met de daarmee verbonden sociale zekerheden.
Gezien de huidige conjunctuur is architect zo bepaald geen gek vak!
Wat betreft de formulering van een z.g. culturele taak en een verantwoordelijkheid t.a.v. de samenleving, laten op dit punt gedebiteerde vaagheden, zoals het onderstaande gedeelte uit een rapport van de onderwijscommissie van de kring H.B.O. niets te gissen over.

...richtlijnen voor een opleiding tot architect die:
»a verantwoord moet worden geacht ten opzichte van de gemeenschap; d.w.z. dat architecten gevormd moeten worden van wie men kan verwachten dat naar hun ontwerp en onder hun leiding bouwwerken tot stand komen, die zowel wat doelmatigheid als ruimtelijke vormgeving betreft, aan de hoogst mogelijke eisen voldoen.
b de architect maakt tot een technisch, estetisch, organisatorisch en algemeen cultureel geschoold man, die wat zijn vorming betreft op gelijk niveau staat met afgestudeerden der Universiteiten.«
(rapport van de onderwijscommissie van de kring H.B.O. 1957)

Het is allemaal goed bedoeld, maar geeft geen opheldering over de vraag waaruit die verantwoording t.a.v. de gemeenschap bestaat, noch waaruit die hoogstmogelijke eisen, waaraan een bouwwerk moet voldoen, dienen te bestaan.
Daarmee is het doel van de opleiding geformuleerd als de vraag naar vakbekwame lieden, en gebaseerd op zekerheden, die — omdat ze losgemaakt zijn uit het verband van hun achtergrond, n.l. de taak van de architect in de samenleving — nietszeggend zijn.
En hiermee zijn we terecht gekomen in de huidige impasse, waar de bron, waaruit de architect van morgen zou moeten putten, vrijwel tot de laatste druppel opgedroogd schijnt te zijn.
Wáár en op welke wijze wordt de problematiek van onze samenleving gedoceerd aan diegenen, die straks het gezicht van die samenleving zullen gaan bepalen?
Het 'verhaal van een andere gedachte' vraagt om een 'andere' instelling; een andere moraliteit, en daarmee om een andere architect, die werkt vanuit een verbondenheid met de samenleving; vanuit het besef van een verband van alle dingen, die onze omgeving bepalen.
Hoe wordt dit verband, dat zou moeten leiden tot een volledigere visie — totale discipline — duidelijk gemaakt?
De steeds verder doorgevoerde specialisatie, opsplitsing van het vak in aparte hokken, waarin de delen systematisch kapot geanalyseerd worden door specialisten, kenmerkt het beeld van de volledige desintegratie, waarin vorm, konstruktie, architectuur, stedebouw en interieur naast elkaar gedoceerd worden, en waar de techniek — nog steeds gebaseerd op het vooruitgangs-optimisme van de vorige eeuw — de alles bepalende factor is geworden, die ons met zekere hand leidt naar de 'brave new world' van de technocratie.

»Het is merkwaardig gebonden te zijn aan een beroep, waarvan de sterkste talenten het er ogenschijnlijk op aanleggen beroepszelfmoord te plegen. Als bezeten martelaren stromen de architecten de arena binnen om door de ingenieurs te worden verslonden.
Overal in de bouwnijverheid is het niet langer de ontwerper, die roem, naam en verdienste krijgt, maar de technische uitvinder, aan wie wij het geprefabriceerde massahuis, het schaaldak en de duizenden nieuwe verwarmings-, koel-, verlichtings- en weet ik wat meer voor apparaten te danken hebben.
Architecten en architectuur-critici in Amerika spannen zich met groeiende ijver in, zichzelf en het publiek ervan te overtuigen dat een goed architect eigenlijk een ingenieur in academische vermomming is en dat competente technologie en verantwoorde planning onomstotelijk goede architectuur zullen produceren.«

(Prof. Sibil Moholy-Nagy in een lezing, gehouden te Berlijn)

Zover is het in ons land nog niet, maar de tendens is er.
Het specialistisch-technische argument geeft meer en meer de doorslag; wordt doel in zichzelf en bedreven als 'la technologie pour la technologie'.
Stad, plein, straat, huis, kamer, kast zijn deel van onze omgeving; onverbrekelijk met elkaar verbonden en niet te splitsen.
Hun problemen met betrekking tot de samenleving — misschien qua schaal verschillend — zijn, voor zover ze de ruimtelijke bepaling van de samenleving zijn, identiek.
Het gaat om het gevoel voor dit totale verband; dit te ontwikkelen is de eerste stap, dan wordt de vorm het resultaat van een functie in het leven; de constructie de schakel tot realisering; de techniek niet anders dan realiseringsmiddel, maar alleen om te komen tot een betere bewoonbaarheid.

»De techniek voedt zichzelf niet, zij ontleent het leven niet aan zichzelf; zij is niet causa sui, maar een nuttige praktische neerslag van overbodige, onpraktische overpeinzingen.«

(Ortega y Gasset 'Opstand der horden')

Men tracht realiteitsbesef bij te brengen; de poging, het toekomstideaal — misschien nog slechts een droombeeld — vindt geen aanmoediging, wordt niet geleid; er is geen plaats voor, terwijl juist hier de kiemen kunnen liggen van een visie, die — nog niet te realiseren — dingen aan de oppervlakte brengt van beslissende betekenis voor het zich vormende tijdsbeeld.
Het 'verhaal van een andere gedachte' vraagt een 'andere' docent, die in plaats van antwoorden te geven durft vragen te stellen; die problemen van zichzelf en van zijn eigen werk aan de orde durft te stellen; die durft te verontrusten, te twijfelen en te doen twijfelen, om zo te stimuleren tot eigen overtuiging en creativiteit.

»...think of a school for a minute; what is the existence-will of a school?
If you get a programme from a school-board, the first thing it will say — in our country — is, that it must have a nine foot fence around it, wire fence, and that you must have stainless-steel doors, and the corridors must be no less than nine feet and that all its classrooms must be well ventilated, and have good light, and all be a certain size.
They will give you many things which will help the practionner to make a pretty good profit out of his commission by following the rule of rules.
But this is not an architect at work; an architect thinks of a school, possibly as being a realm of space, within which it is well to learn. I think, schools for instance have now gotten away from the original spark or the existence-will or seed of schools.
Think of a man under a tree, talking to a few people about realization that he had, a teacher, he did not know he was a teacher, and those who listened to him did not consider themselves pupils, or students.
They were just there, and they liked the experience of being in the presence of one who had a realization, a sense of order.
This is the way it began. Then, around such a man there was a need however, that also got in there.
You felt that this existence also had a need content.
Around him were people who realized that they would like to send their children to this man too, that it was nice to know, to realize the things that he realized.
So therefore a need was automatically felt for this thing, for this phenomenon, for this seed, for this beginning, which is called a teacher and student.«

(Bandopname Louis Kahn, sprekend in Otterloo)

Dat is iets anders dan het bijbrengen van handigheid en routine voor het uitvoeren van opdrachten met realiteit en technische uitvoerbaarheid als vooropgestelde maatstaf bij de beoordeling, hoe irreëel de opgave ook gesteld was; recepten, waaruit slechts de horizonsvernauwing van het stempelpatroon kan voortkomen.

»Ein vielbeschäftigter Architekt pflegt seinen Bauherren folgendes Angebot zu machen: 'Ich kann Chippendale, ich kann Barock, ich kann Empire; Modern kann ich besonders gut!'
Aus der gesellschaftlichen Struktur resultiert auch, die Unklarheit unserer Architektenerziehung.
Die neue Auffassung von Architektur und Städtebau wird an Schulen gelehrt, die den Forderungen der neuen Gestalt-Pädagogik in ihrem ganzen Wesen und ihrer Tradition entgegengesetzt aufgebaut sind.
Das Überholte an den Schulen und Hochschulen ist die Überschätzung des Intellekts; die 'Verschulung' wie Jaspers es bezeichnet; jene 'Bildung' auf einer, Wissen anhäufenden Grundbasis.
Das Überlebte ist jene Massenausbildung, die bereits einen Widerspruch darstellt zu dem Sinn einer 'Hohen Schule'.
Das Überlebte ist die Spezialisierung, das Herabsinken zum Fachstudium, wobei nur gesellschaftliches Prestige den Namen 'Hochschule' aufrechterhält.«

(Prof. Hubert Hoffman, Technische Hochschule in Graz)

En de studenten?
Onder hen heerst de schrikbarende lauwheid, de funeste instelling van het slechts geïnteresseerd zijn in het zo snel mogelijk behalen van het einddiploma om dan — als al of niet geslaagd modern stylist — zich een zo goed mogelijke plaats in de gemeenschap te verwerven.
Om dit te bereiken laten té velen zich verleiden tot compromissen en concessies om zo glad mogelijk door de studietijd heen te rollen met het naieve geloof dat wij wel van hen zullen horen wanneer ze eerst maar in de 'maatschappij' zullen zijn aangeland; alsof commissies gemakkelijker te passeren zouden zijn dan hoogleraren.
Zo is nu reeds een gehele generatie verdwenen; bedolven onder de opdracht.
Toch zullen de jongeren vóóraan moeten staan in de strijd om de bewoonbaarheid van ons land... Wie anders?
Totnogtoe zijn er vele **opdrachten** vervuld, nu staan wij echter voor de noodzaak om onze **opgave** te formuleren; en dat is iets anders, want het is een zaak van het geweten!
Daarvoor is de ware anatomie van het vak nodig: de anatomie van de samenleving, van het leven, van het totale kader, waaruit een opdracht voortkomt.

»...to see buildings realized as a result of considering total patterns of life.
The opposite if this: the conception of seeing building forms as isolates, seems to be one of the chief flaws in the vision of architects here in the U.S.
This is partially the result of accepting legal obligations as a substitute for directly related social obligations.
They feel that they are 'performing' for one person: the client-patron-owner.
However, this is the 'internal' aspect of buildings, and the 'external' aspect, those related to the public, are often neglected or simply receive a 'token' decorative treatment, and it is this that bears upon the larger social field, an area which often has no 'paying' client.
Efforts by architects to contribute in this direction are inhabited by all manner of factors.
But, often the architects own inability or reluctance to make efforts and provide proper transitional elements between buildings and people, for example, are the source of fault.«

(uit een brief van de student Bortnick van de Washington University, School of Architecture, St. Louis, aan Bakema)

Pas wanneer wij uitgaan van het totale levenspatroon, heeft de samenleving iets aan wat wij doen en zal weer een gesprek over architectuur mogelijk worden.
Bij het vervullen van onze opgave gaat het om de kunst van het leven.

»Poser la question de l'Habitat moderne c'est poser le problème de l'art de vivre aujourd'hui.
Cet art existe-t-il?«

(Le Corbusier Forum 7 bladz. 199)

Het 'verhaal van een andere gedachte' vraagt een andere instelling, een andere architect... een mens, die in staat is de samenleving in het spectrum van zijn veelkleurigheid gelijktijdig te verbeelden, dus creatief op de eerste plaats!

»Die Imagination verbleibt als einziger gemeinsamer Nenner von Mensch und Natur, die einzige Kraft die die geistige Umformung simultan registrieren kann.«

(Giedion, Architektur und Gemeinschaft)

En omdat de 'verbeelding' het kenvermogen van de mens is om de onderlinge samenhang naar de oppervlakte van het bewustzijn te brengen, komen we hier terecht in 'het rijk van de verbeelding', waar de kunstenaar regeert.
Daarom is de architect kunstenaar, uit hoofde van zijn functie in de samenleving.
Hij kan dan ook slechts leven en werken 'op de wijze der kunst'.
Dat is: vragen stellen in plaats van antwoorden geven.

»'L'art est fait pour troubler, la science rassure'.«
»Is er geen mysterie, dan is er geen 'poëzie', de hoedanigheid die ik van meer belang acht dan al het andere.
Poëzie is voor een schilderij wat het leven is voor de mens.
Maar vraag me niet naar een definitie.
Het is iets dat elke kunstenaar zelf al strijdend moet ontdekken met behulp van zijn intuïtie.«

(G. Braque)

Dat is: werken vanuit de noodzaak van het geweten.

»der Künstler tut nichts was anderen für schön halten, sondern nur was ihm notwendig ist.«

(Arnold Schönberg)

»Dat is: compromisloos en zonder concessies werken met de inzet van je gehele persoonlijkheid; met inzet van je gehele materiële status; een andere uitweg is er niet; het is onmogelijk om slechts gedeeltelijk kunstenaar te zijn.
Dat alleen:
...geeft het dagelijkse zin
het gewone een geheim
het klaarblijkelijke de waardigheid van het nog onbekende
en het vergankelijke een zucht van eeuwigheid.«

(Novalis)

En daarmee krijgt, wat in 1801 bedoeld was als de zin en inhoud van de Romantiek, voor ons, vandaag, een nieuwe, andere betekenis.

Het gaat erom, om alles wat je doet tot klinken te brengen, met de samenleving als klankbodem; om de gewoonste woorden tot een gedicht te maken; om wat om ons heen is te intensiveren en te bezielen, zoals van een architect verwacht mag worden.

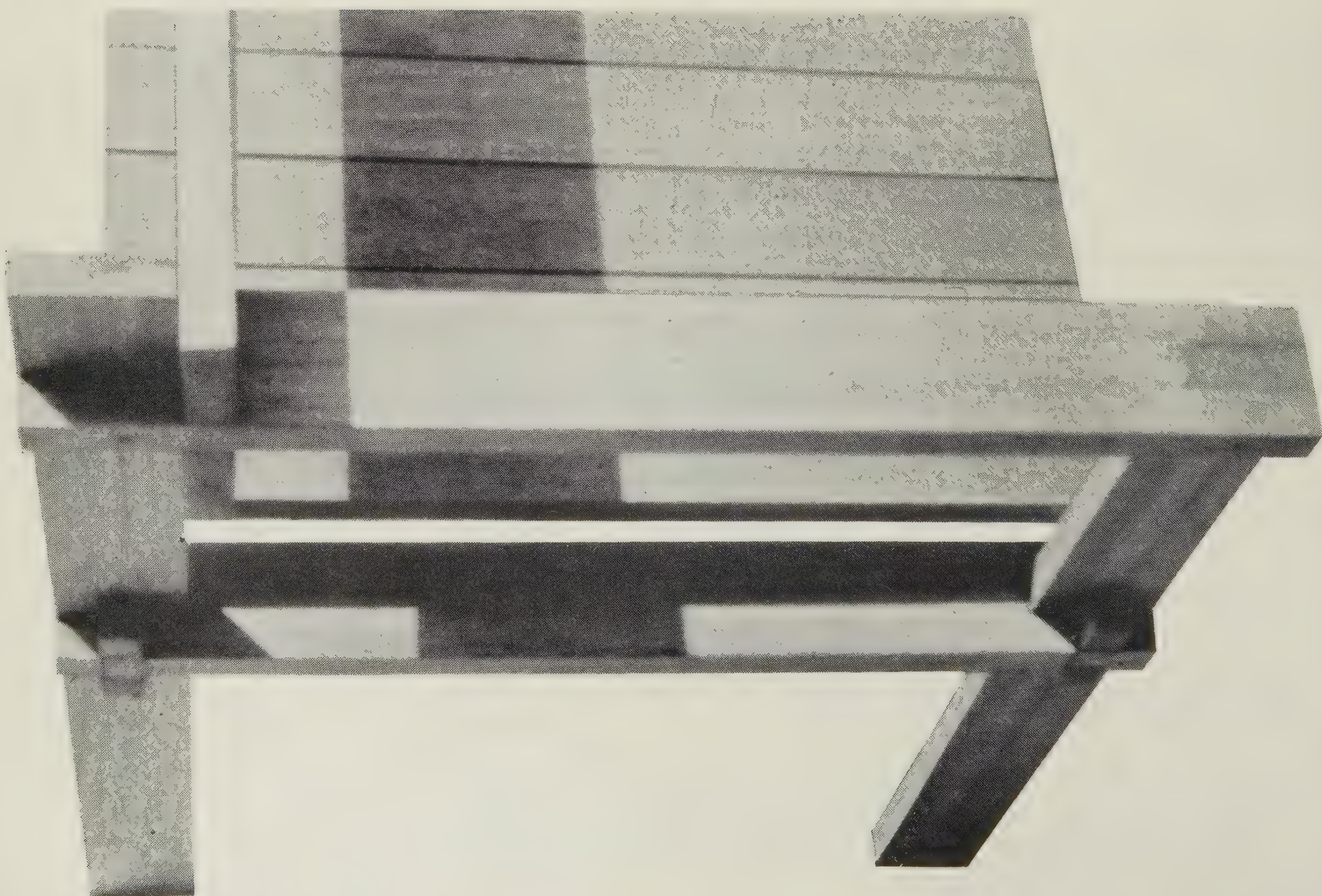
(Herman Hertzberger)

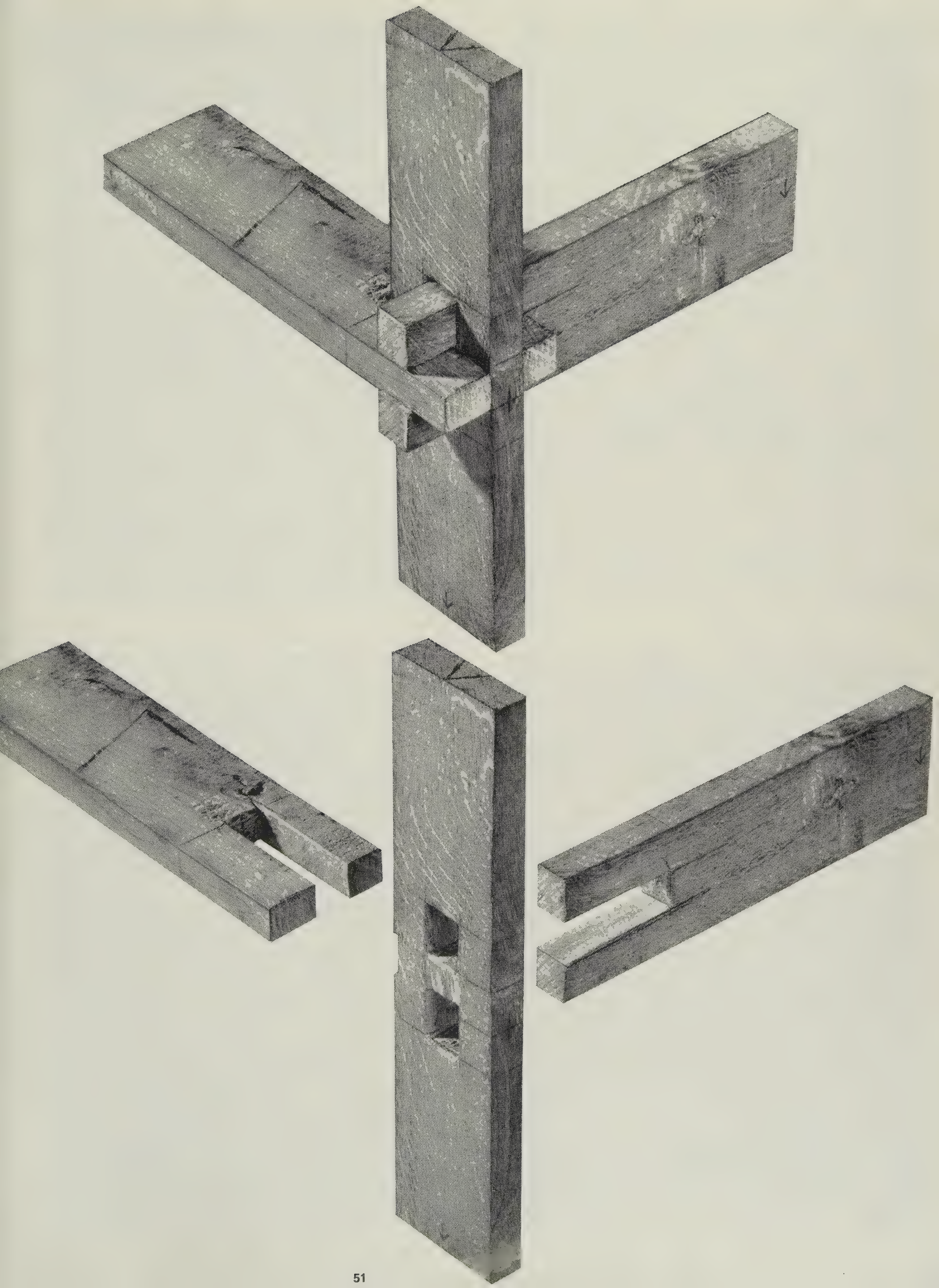
Detail van een meubel

Zichtbaar de direkte doordringing (vervlechting) van gelijke delen, zonder tussenmateriaal (als bijv. pennetjes, deuvels, schroeven).

Dragen, staan en afstand houden.

(J. Jelles, student T.H. Delft, afd. bouwk.)

Lijst van de studenten (alfabetisch)

Bonville
Bortnick
Brewer
Cannon
Day
Ford
Gilmore
Hansen
Heneghan
Henrekin
Hosier
Johnson
Martin
Pruett
Richardson
Sarnoff
Skubiz
Smith
Torno
Veron
Vickery

De twee op de foto (pag. 61) zijn Pruett en Bonville

St.-Louis

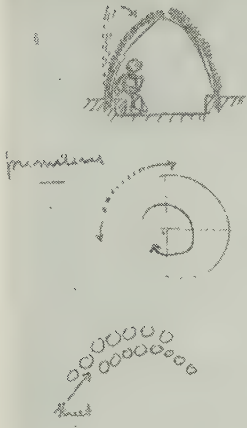
De opgave door de city-planning-commissie van de stad St. Louis gesteld aan de Washington Universiteit luidde:
'het ontwikkelen van ideeën en richtlijnen voor de stedebouwkundige reorganisatie van de binnenstad van de stad St. Louis'.
Specialisten van planningboard, statehighwaydepartments en van de technische en sociologische faculteiten van de Washington Universiteit waren ter beschikking voor de laatste-jaars studentengroep van de School of Architecture, om deze opgave uit te voeren.
Door de dean van de school, Mr. Jos. Passonneau (voormalig chef architect van het Tennesseevalley-project), was ik gevraagd aan de uitvoering van deze opgave leiding te geven.
Deze opgave is aangepakt met het vormen van een werkmilieu door in een aantal schetsinleidingen (zie bladz. 53, 54 en 55 en inleiding hiernaast) het begrip 'public space-design' aan de orde te stellen en dit vanuit de architectonische en stedebouwkundige kant te benaderen, contact te zoeken met St. Louis-milieu-bepalende instituten, zoals bijv. Women Votersclub (presidente Mrs. Roosevelt), Chambers of Commerce, Labourunions, enkele schrijvers, beeldhouwers en schilders, museum-directeuren en filminstituten.
Dit gebeurde meestal samen met 10 à 15 studenten.

Architecture — townplanning is the three dimensional expression of human behaviour

The problem : the planning of a civic centre for the Metropolis St. Louis, is directly related to the general problem of 'structure of society'.
A civic centre is part of a human settlement.
The name includes the word 'civic' which makes one think about man as a member of a society and the word 'centre' which makes one think about the central part of anything. Sometimes we use the word 'core' instead of 'centre'. It indicates a place which is the heart of a matter.
It is also useful to realize that society means enduring cooperation of a group to maintain itself.
We are occupied with an essential element that functions in the enduring cooperation of a group to maintain itself.
To make a 'civic centre' we have to touch intellectually and emotionally the forces of this enduring cooperation called 'society' in order to find out where these forces are concentrating. Having found this concentration of forces, we can begin to discipline (channel) them spatially by means of constructed form. Working in this way we do planning by architecture and architecture by planning.
To channel the forces of society by means of constructed form towards a focus called a civic centre makes the structure of life in a human settlement understandable. But as this focus is part of a whole structure, it is clear that this focus has to be introduced step by step by this structure and simultaneously the focus must introduce the several steps making the whole structure.
We could say a civic centre or core is a kind of 3-dimensional communication by constructed form about what happens in the whole human settlement (town).
We have to see towns built in the past in order to know how the focus of the townstructure can make the whole structure clear, while in many modern towns you need days or weeks to understand where you are.
Our interest in old towns is not only interest in historical forms but we think that it is also the fact that these constructed forms are still communicating to us in a clear way about the structure of life in those days.
And we think it is not unreasonable that we should be able to communicate about life in our days in a clear way by 3-dimensional expression.
To maintain ourselves by means of enduring cooperation we need understandable clear spatial structures for our settlements just as we need oxygen for our respiration. No matter whether it is a house, workshop, village, town, metropolis or whole region and, of course, for everyone using the structure the heart of the matter has to be clear.
Architectural and urbanistic forms can be a kind of 3-dimensional language explaining to man what life is. This is proved by history.
We have to take care of the fact that this function of architecture and civic expression is often ignored in modern buildings and towns and we cannot work together at a civic centre plan for St. Louis if we don't find a working method that can reestablish this almost forgotten function.

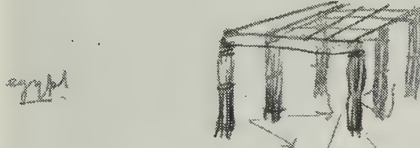
(Algemene inleiding gehouden te St. Louis)

A

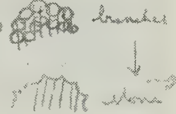

a whole in the soil (in earth)
branches of trees
a first construction to protect against climate
less freedom of movement in space
but still an example of simultaneous use of expression (material / construction / life pattern)

primitives

trees

egypt

branches of trees making a columns beams over it and space was made giving freedom of move in more directions

pyr.

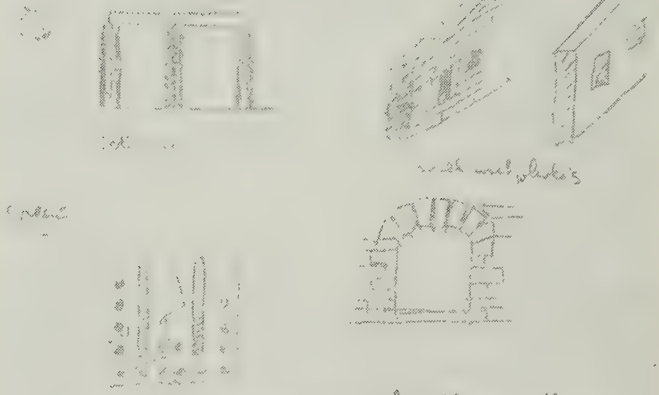
a whole in a block of stone as connected with a whole towards the stars.

< human living and dying on earth desires to be in harmony universal space

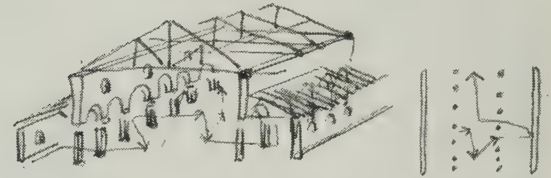
branches

stone

B

wall and blocks

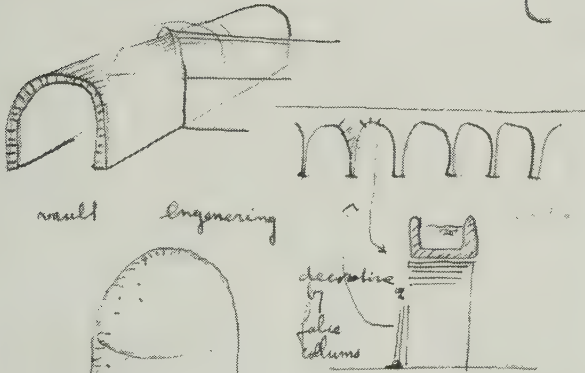

combination of wall and collums

Combination of wall - collums and wooden spans.

freedom of use of space also in vertical direction

C

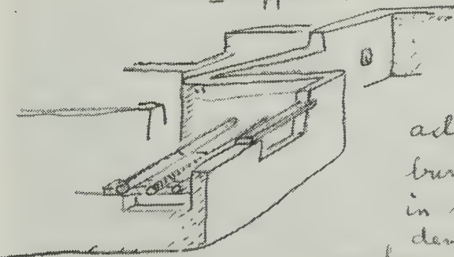

vault Engineering

decorative by false colums

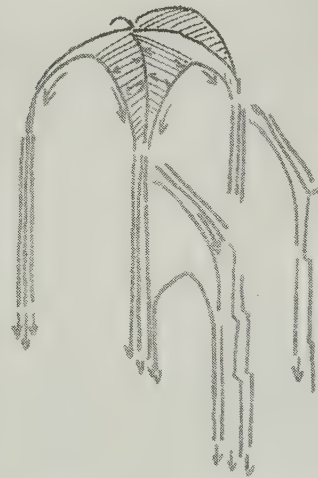
in this period only an increase of demensions by vaults spans and surface also... of numbers.

no new approach.

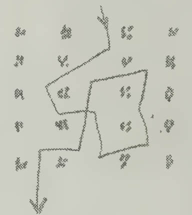

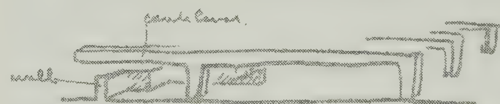
adobe construction brings continuaty in wall-space development
a very human way of construction

D

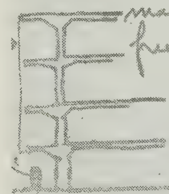

a framework giving more freedom of use as all former constructions

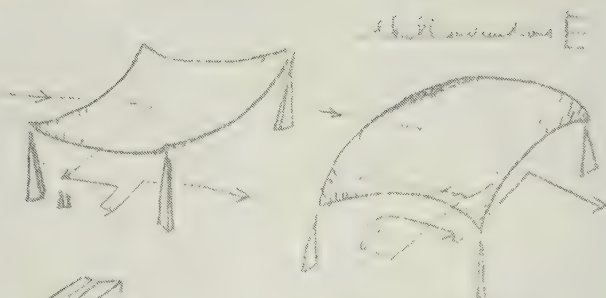

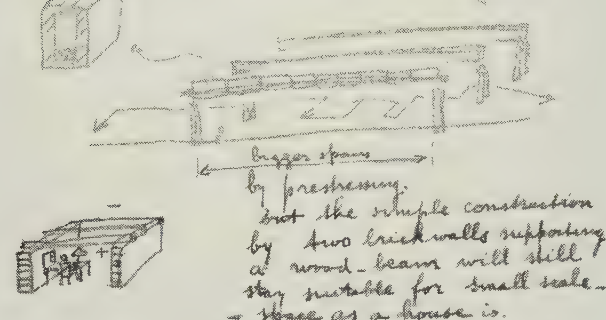

within wall

Cantilevered construction making the supporting construction free from spacedefining walls.

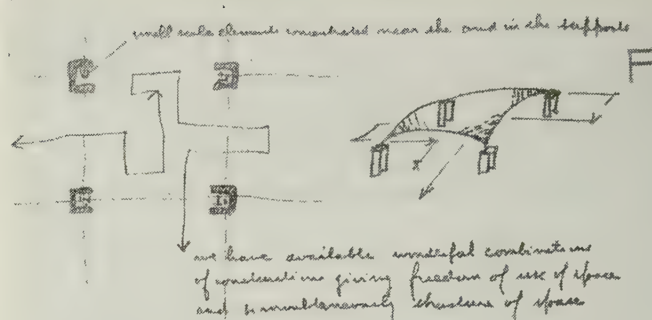

by prestressing.
but the simple construction by two brick walls supporting a wood-beam will still stay suitable for small scale-space as a house is.

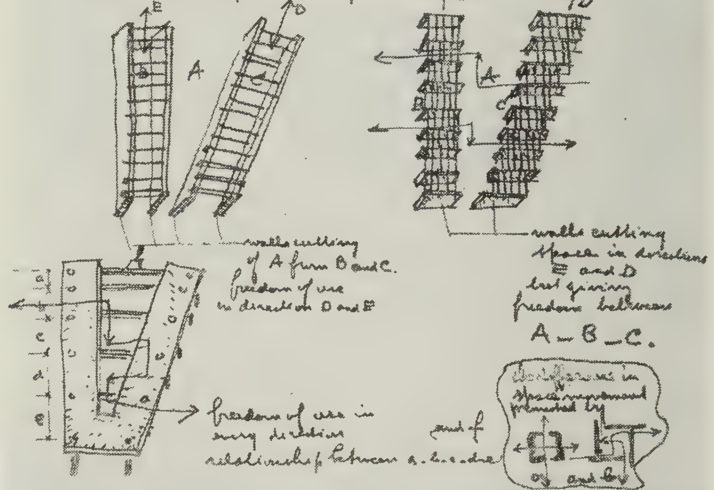

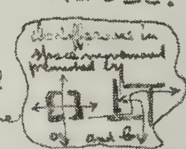
perhaps in the future man will make his protection against climate by radiating
Then the visual separations of inner and outer space has disappeared?
But perhaps human behaviour includes the need for visual separations making inner space!

we have available wonderful combinations of constructions giving freedom of use of space and simultaneously structure of space

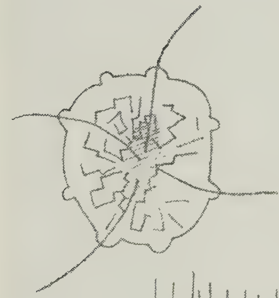
structure of buildings has to be integrated part of structure of urban space form for example

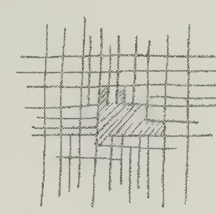

IVa

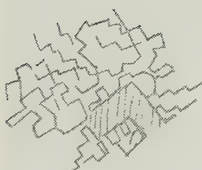
the heart in the "grown" settlement

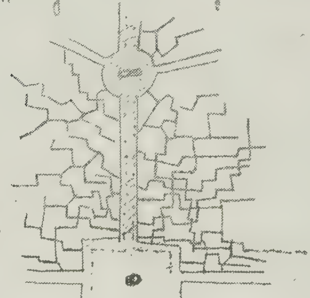

-heart in „camp" made settlement

heart „dug out" in existing settlement

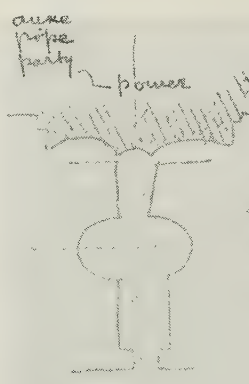

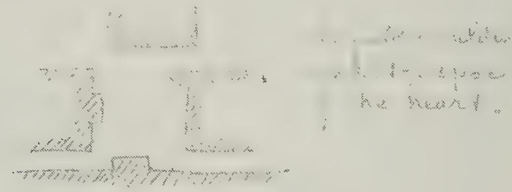

heart linear „dug out" in existing settlement

IV B

cause pipe party – power

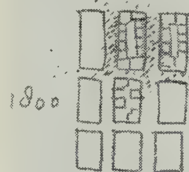

neutral buildings make space and public buildings are placed in space.

the american towns have „camp" patterns, originally the blocks were consisting of several houses.

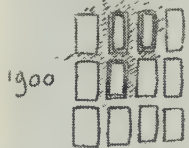
IV C

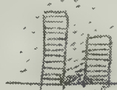

1800

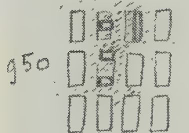
between the space of the street and the space of the house (3–20 persons) were transitional elements (galeries a.s.o.)

1900

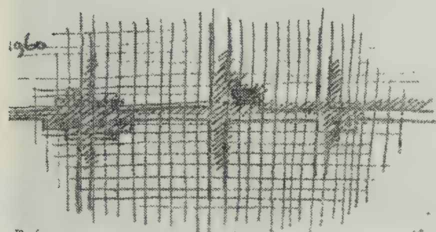
the block became filled up with one highraised blockbuilding, between the space of the building (100–500 people) was no transitional element left (except some doors)

1950

block is partly filled up for example by one slab and under and around this slab appears again transitional elements but now in modern terms.

how an existing street or boulevard in the american grid pattern can be perfected and transformed into specialities for „civic centre"

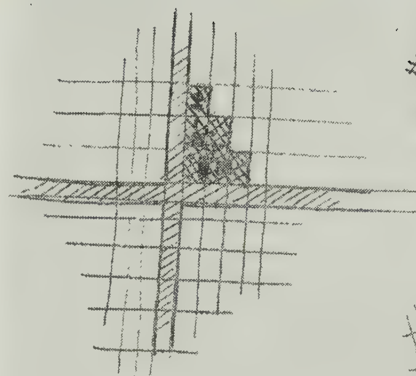
evolution and use of an existing pattern

IV D

//// cars

pedestrians

public buildings

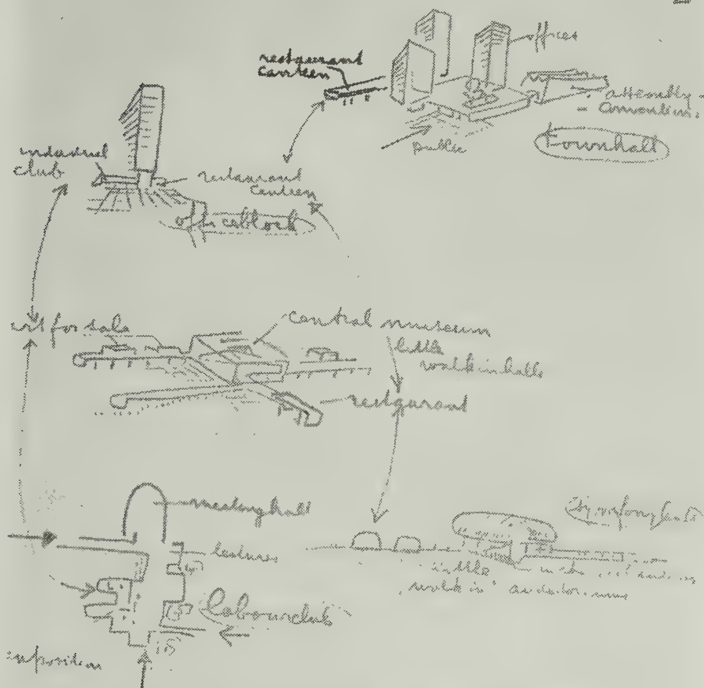
a grid pattern is traffic directing life in the city

the meeting of two different directions can be disciplined by architecture — — planning

it can be a „civic centre" in the town

how public buildings developping nowadays need „transitionnal" elements.

IV E

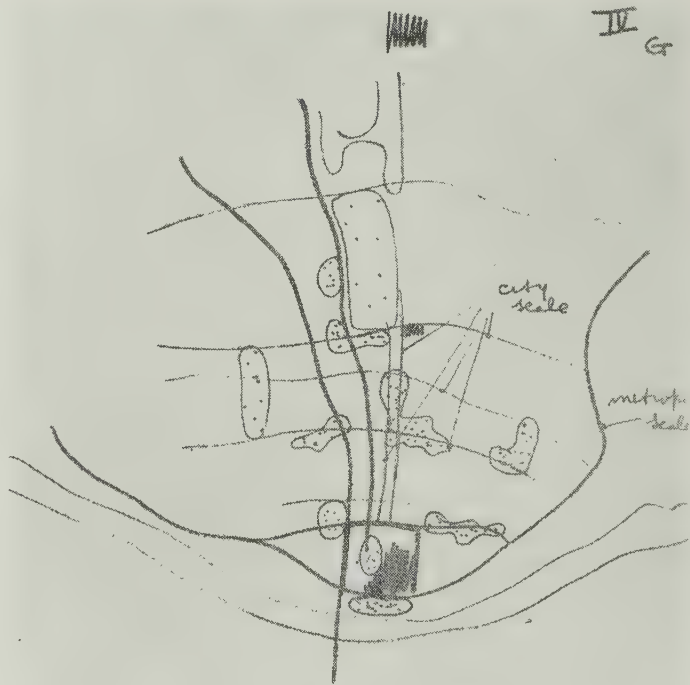

these are only some of the elements of the „civic centre" there are much more !!

restaurant

shops – clubs – churches a.s.o.

IV G

city scale
(from St Louis city plan
– commission)

finance

public —
semipublic —
— buildings

where is the heart?

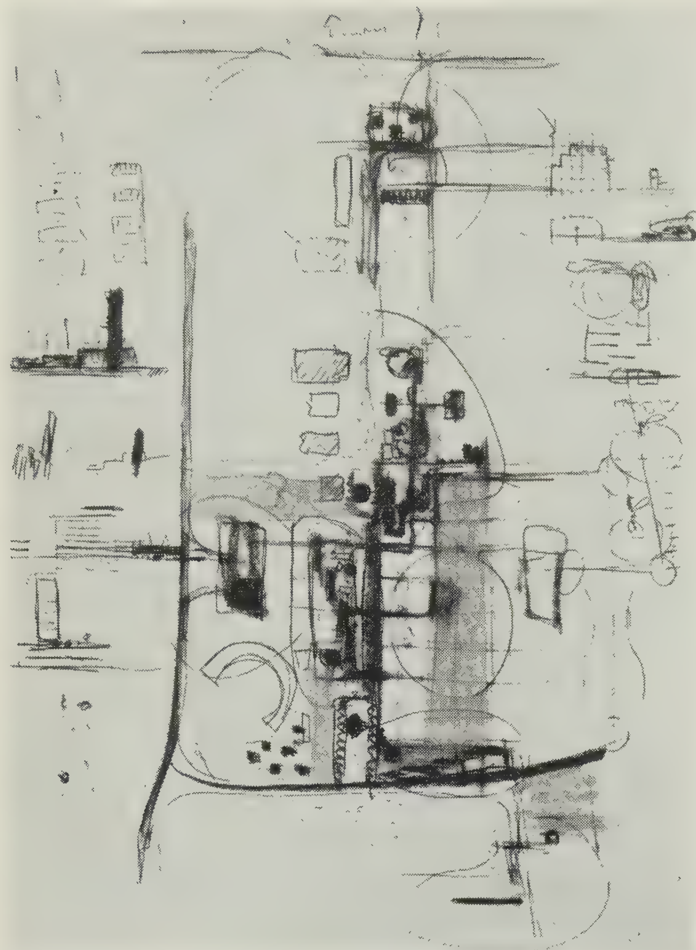
PHOTO BY
LLOYD SPAINHOWER

Overgenomen uit Globe-Democrat Sunday Magazine Foto Jack Zehrt

Het gebeurde ook dat we in kleine privé-vliegtuigen boven de stad de maag beneden en het hoofd boven trachtten te houden, kijkende naar het patroon van het stedebouwkundige landschap; Forestpark (waarbij de Universiteit), Kingshighway, Lindellboulevard, Grand Avenue, down-skyscrapertown (met goede gebouwen van Sullivan) en vooral het trage, ruige Mississippi-stroomgebied dat doet terugdenken aan Indian Mounds, Tom Sawyer, de riverboats, St. Louis-blues, het slavenproces uitgelokt door de zwarte broeders Scott; maar nú een realiteit van enorme industrieën, high-ways en oneindige bungalow-parken rondom het skyscraper-centrum aan de rivier.

700.000 mensen in de eigenlijke stad (the exploding city) met eigen bestuur en nog eens een miljoen eromheen in randgemeenten. Duidelijk is te zien hoe op de kruising van wegen intensievere bebouwing ontstaat. De oeroude aanleiding tot het vormen van nederzettingen, welke ook nu nog geldt.

Eerste schetsen, gemaakt bij discussie in klasse-verband

Vaststaande gegevens:
er komt
een nieuw wegennet, waarbij één weg in drie lagen, met elk tien stroken (2);
een parkeergarage voor 10.000 auto's, aansluitend bij deze weg en de city (3);
een stadion bij de rivier (4);
een park, met een show-boog van Saarinen, op de plaats van een helaas gebulldozerd stuk oude stad aan de rivier (7);
een woongebied (13) bij het steeds minder gebruikte station, waartegenover een mooie fontein van de beeldhouwer Milles (14);
een nieuw museum-centrum (18), symphonyhall (17);
uitbreiding gemeentelijk administratiegebouw (5A);
een slumclearance ten behoeve van klein-industrie, dicht bij de city (Millcreekproject) (29).

Er moet ook komen een nieuwe verkeerstoestand voor de city, waarin het autoverkeer onmogelijk wordt.

Na veel praten, schetsen, kijken gaf elke student en ik met woorden en schetsen zijn gedachten over het probleem.
Hieruit kwam het begrip 'civic centre spine', een opeenvolging dus van civic-centre elementen, in plaats van hét ene centrum.
In de werkplaats werd een eerste schets gemaakt, naar aanleiding hiervan en van de belangstelling, die bleek uit de eerste rapporten, vormden zich zeven teams. Elk team werkte met schetsen en maquettes en ik werkte in een kamer bij de werkplaats, in hoofdzaak coördinerend, de aandacht vestigend op de consequenties, die het werk van elk team had op het gehele plan.
De brokken maquettes werden af en toe eens bij elkaar gelegd en door afspraken over schaal en kleur ontstond tot onze verbazing een maquette van 4 bij 12 meter, waarin we rondkropen, soms met de autoriteiten van de stad.
Door conferenties, soms voor radio en televisie, werd deze maquette werkelijk onderwerp van gesprek in St. Louis.
Dit gesprek werd georganiseerd door de Women Votersclub.

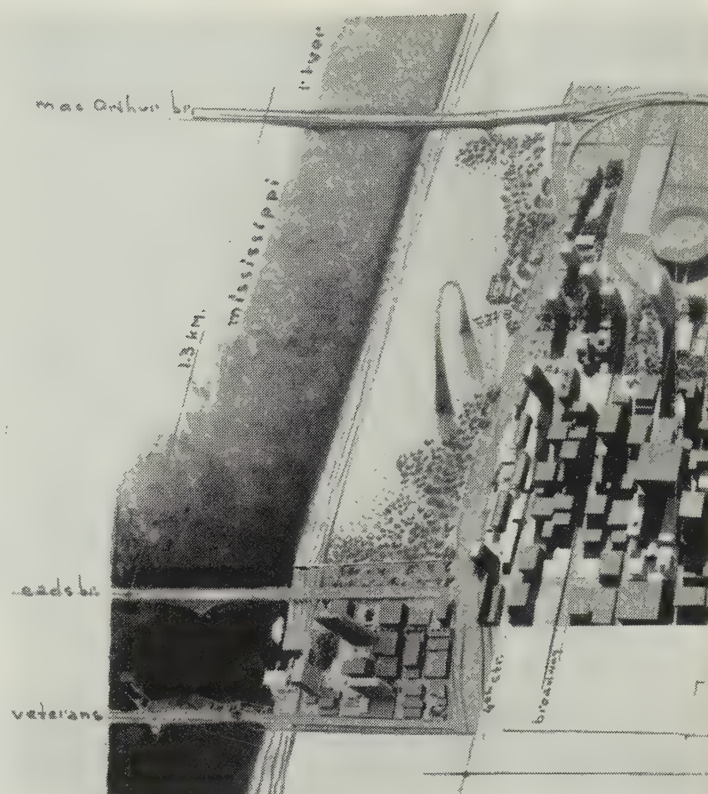
Belangrijke elementen van het plan werden:

1 bewaar het nog bestaande stuk 18e-eeuwse stad tussen de mooie Eadesbridge en de Veteransbridge (8)
Reorganiseer dit stuk tot een deel van het in uitvoering zijnde park, door een bootclub-haven, hotel, woongebouw, plaza, hellende straat en te stichten transportmuseum.

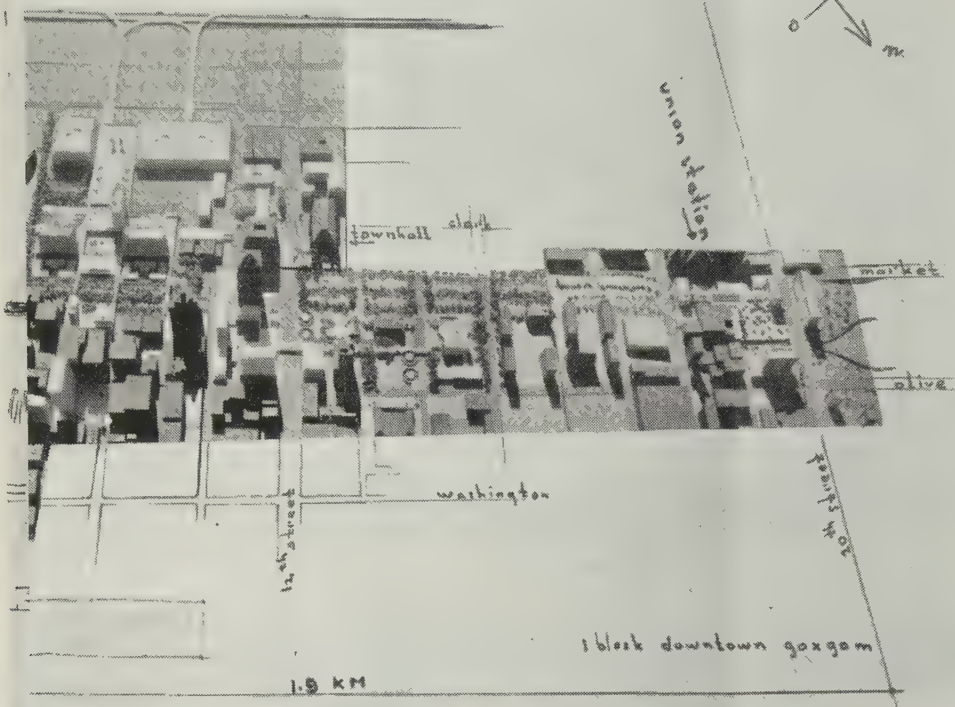
2 Sticht rondom 'skyscraper downtown' twee bovengrondse garages voor 10.000 auto's (3) en (3A), één ondergrondse voor 5000 auto's (16) en één in drie dekken aan de rivier onder woon- en kantoorgebouwen voor eveneens 5000 auto's (23).
Geen auto meer in downtown, behalve voor goederenvervoer.
Tien minuten lopen (5 blokken) van de garages om in downtown te komen.

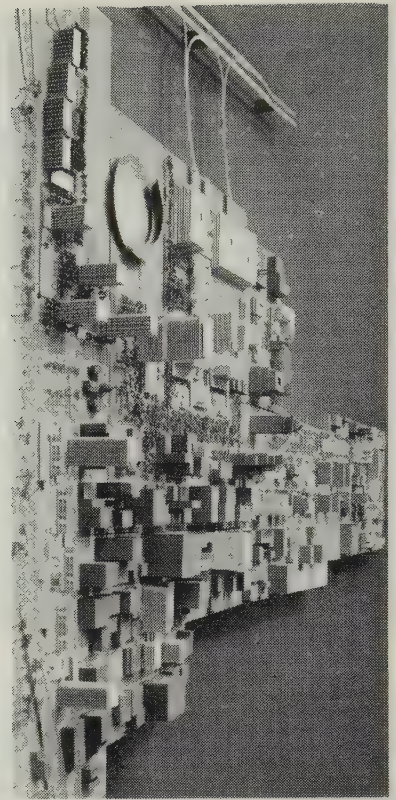
Wèl echter een baan van tien stroken bij het nieuwe en langs het bestaande downtown om de automobilist toch het contact met de voetgangers-binnenstad te geven (een soort Champs Elysées dus) (19).
Deze baan ontstaat uit twee banen, samenkomende bij het semi-klassiek gebouwde gemeentelijk administratiegebouw en splitst zich weer tot twee bij het oude gerechtsgebouw aan de rivier bij de 17e-eeuwse kathedraal, waarin het proces gevoerd werd van de gebroeders Scott.
Deze twee gebouwen hebben in het leven van de stad symbool-waarde gekregen en ze zullen nu nog intenser beleefd worden daar ze de maat bepalen van het voetgangersgebied (5) en (6).
Over deze baan gaan de bewegende voetgangers-trottoirs, die leiden van de 10.000 auto-garages bij de drie-dekken-weg, via een nieuw te stichten kantoren-, hotel- en winkelcentrum (20) naar de bestaande binnenstad.
Probleem: hoe de schaal van zo'n grote garage te verwerken in de bestaande schaal van de stad?
Oplossing: door als overgangselement het nieuwe winkelcentrum er zo tussen te plaatsen, waarmede de schaal van zowel massaal autoverkeer, als van de voetganger (12) drie-dimensionaal geordend kan worden.
Waar een bestaande bibliotheek (12) en soldatenmonument (11) die grote schaal niet verdragen, werd een 5000 auto-garage onder de grond ontworpen. De vorm der afritten is bepaald in verband met de sfeer van deze ruimte.
Waar zo'n autopakhuis aan de rivier zou storen, is deze stalling verwerkt in drie dekken, waarop woon- en werkgebouwen en waarmee gelijktijdig een boulevard aan de rivierkant ontstond, die het diepgelegen waterniveau van de Mississippi weer tot een dagelijkse realiteit maakt voor deze binnenstad.
De ruimte tegenover het bestaande spoorwegstation met mooie fontein wordt een soort ontvangsthal (15) naar de civic centre spine.
Ook hierin komen lokaal en interlokaal autoverkeer samen op de twee banen, die dan bij het semi-klassieke gemeentegebouw één-worden in een door de binnenstad gaande langzaam-autoverkeersbaan, gekruist door daarboven bewegende voetganger-trottoirs, welke van de parkeergarage aan de hoge weg, via het nieuwe hotel- en winkelcentrum, voeren naar de bestaande skyscraper-binnenstad.
Elk team werkte zijn deel zover uit dat de stedebouwkundige gedachte kon worden getoond aan de autoriteiten.
Zij deden dit zelf en leerden daarmee hun gedachten te bespreken met anderen.
(Mijn taak was in dit stadium soms het helpen omhooghouden van de maquette).
Hiermede was na drie maanden werken aan de opdracht van het stadsbestuur aan de Universiteit voldaan, waarop elke student uit het gedeelte dat door zijn team was ontwikkeld een gebouw koos om uit te werken.
Als voorbeeld hiervan is in deze publikatie opgenomen het gedeelte tussen de twee bruggen, met jachthaven (24), woongebouw (26) en transportmuseum (27) met bijbehorende analysestudie.

Wat was voor mij dé St. Louis-ervaring?
Dit plan kon worden ontwikkeld vanuit individuele en publieke milieus in overleg met specialisten en stedelijke autoriteiten en eerst dáárna wordt het tot plan uitgewerkt door de city-planning-board en voorgelegd aan de Gemeenteraad.
De dean van de Universiteit, Mr. Jos. Passonneau, lid van de stedelijke planning-board, en de plaatselijke voorzitster van de Women Votersclub, hadden gedurende het werk direkt contact met de Wethouder van Openbare Werken (die zwart is, Mijnheer Verwoerd!!!).
De Universiteit is open naar de samenleving.
Democratie kan creatief-zijn bevorderen, mits de functie van menselijke verbeelding erkend wordt als een element dat noodzakelijk is voor het leven als brood en wijn.
Mede door erkenning van deze functie is er kans om te ontsnappen aan de dreigende overheersing van het schema en kunnen we weer vorm geven aan het veelvuldige.

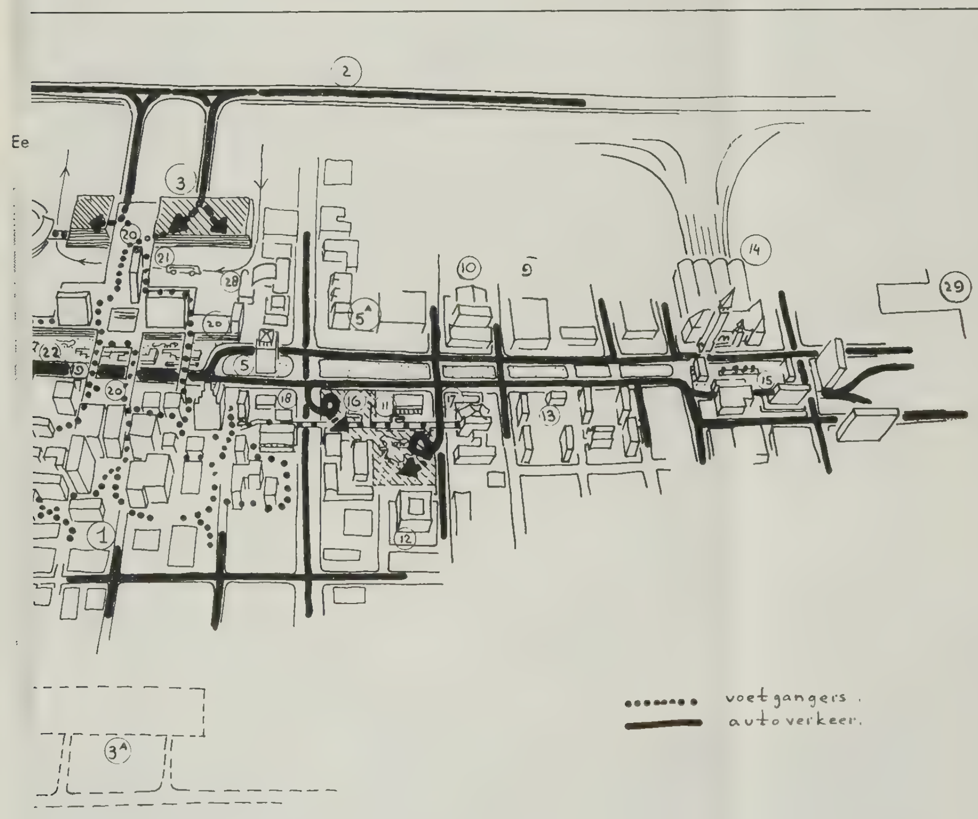

Situatie gezien vanaf de rivier

1 bestaande 'skyscraper downtown'
2 te stichten 'interstate'' autoweg in 3 lagen
3 garage voor 10.000 auto's
3A te stichten in de toekomst
4 stadion
5 semiklassieke gemeentelijke administratiegebouw met daarnaast een staatsadministratiegebouw (customhouse)
5A raadhuis met aangrenzende uitbreidingen
6 oude gerechtsgebouw (proces gebrs. Scott)
6A oorspronkelijke kathedraal
7 park met showboog aan Mississippi ('gate to the West')
8 restant van 18e-eeuwse stad
9 administratie
10 bestaand auditorium
11 soldatenmonument en
12 bibliotheek bij park
13 kortgeleden gereedgekomen nieuw woongebied, waartussen enkele bestaande kerken
14 het bestaande spoorwegstation met daarvoor Milles' fontein
15 'stedelijke entreehal' naar 'civic centre spine', waar 'city-interstate'-verkeer samenkomt en dan langzaam-autoverkeer wordt op twee gescheiden banen
16 ondergrondse garage voor 5000 auto's
17 nieuwe symphonyhall
18 hotel-museum centrum
19 langzaam-verkeer autoweg door gereorganiseerde city ('Champs Elysées') gekruist door hooggelegen bewegende voetgangerstrottoirs komende van
20 hoogggelegen voetgangersplateau met winkels, restaurant, kantoor en hotelgebouwen aansluitend bij 3 en 1 en
21 'interstate-city' busstation
22 laaggelegen voetgangersgebied met bomen en paviljoenwinkels
23 enkele dekken aan de rivier, waaronder parkeerruimte voor 5000 auto's en waarop een boulevard met zicht op Mississippi. Hier tevens woon- en werkgebouwen en enkele restaurants
24 bootclubhaven
25 plaza
26 woongebouw
27 transportmuseum aan bestaande spoorweg
28 één van de studenten vond in het feit dat minstens de helft van de St. Louis bevolking is georganiseerd in Labourunions, aanleiding om bij de cityhall en administratie het 'unioncente' te situeren
29 een in-uitvoering-zijnd kleinindustriegebied (Millcreekproject)

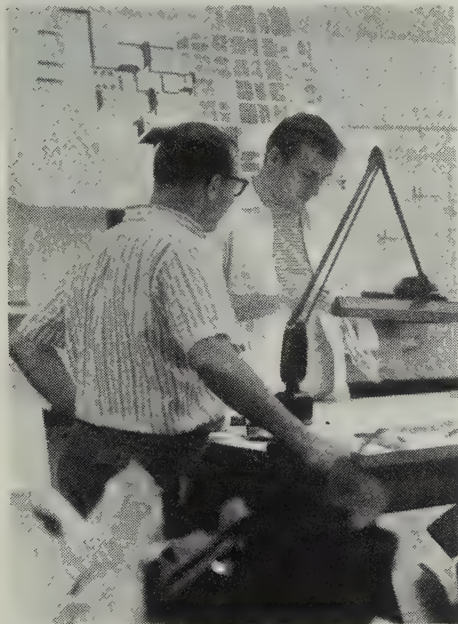
Een andere ervaring:
De Nederlandse wetgeving biedt meer plan-mogelijkheden dan de huidige Amerikaanse.
Het stuk St. Louis aan de oostkant van de Mississippi kon nog niet in de opdracht betrokken worden, daar dit in een andere staat ligt en een eigen bestuur heeft.

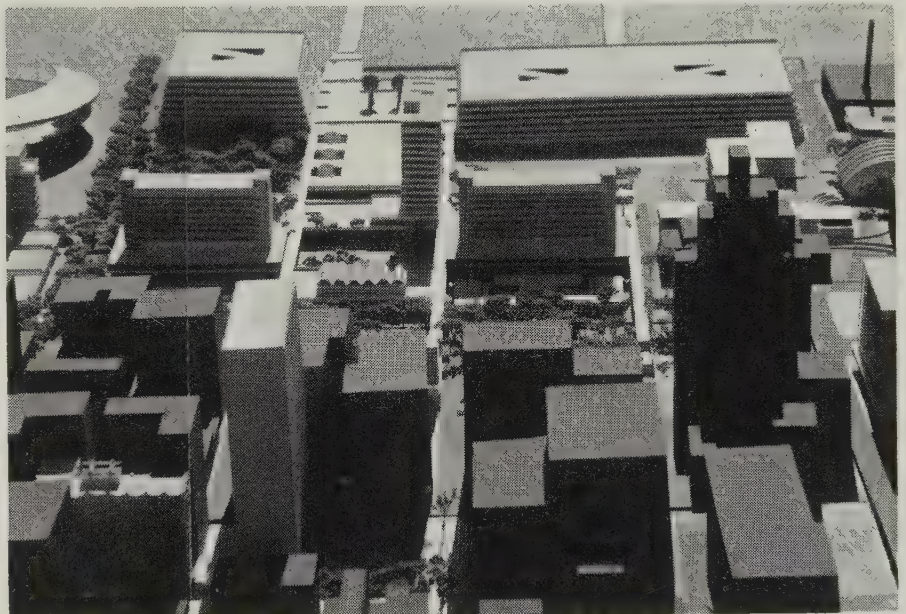
(Bakema)

Het Wain-Wricht gebouw van Sullivan

Het 18e eeuwse gerechtsgebouw, bekend door het proces gebroeders Scott

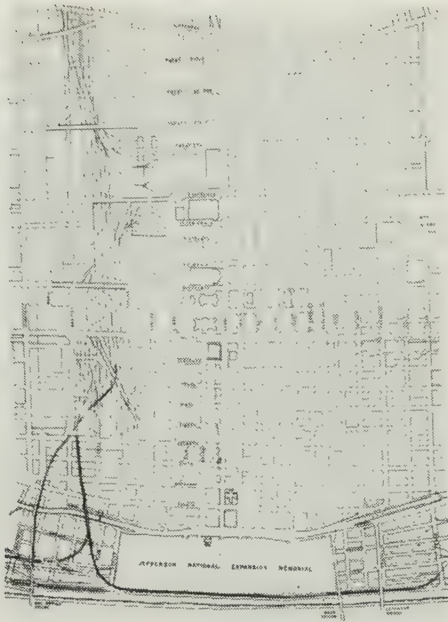

Studenten die de N.-Z.verbinding ontwierpen

Noord-zuid Voetgangers over het autoverkeer

Bestaande city

De toren rechts is van het station, op de achtergrond het gemeentelijk administratie-gebouw

Bestaande toestand „down town"

Bestaande toestand vanaf de rivier gezien

Gebied tussen twee bruggen (ontwerp)

PIONEER MUSEUM

TRANSPORTATION MUSEUM

existing warehouse

pedestrian overpass

train promenade

covered train tressel

Wharf Street

parking

LEVEE

SITE PLAN scale

NORTH

Excursion Boat "Admiral"

Showboat

M I S S I S S I P P I R I V E R

MUSEUM PROPOSAL

PURPOSE FOR ACTIVITIES – To create an activity point related to the Jefferson National Park which would intice tourists to the Park and benefit local citizens.

MUSEUMS – The Federal Government has already established museum sites in the Park. Pioneer Museum Gov't proposed. Railroad Museum to link redeveloped area to park.

PIONEER MUSEUM – appropriate because of St. Louis's role in pioneer days – symbolism of Saarinen arch. It shall include:–

1) Scaled models of pioneer towns
   pioneer settlements
   forts
   old St. Louis riverfront
   indian attack
   etc.
2) Full scale mock-ups of
   log cabin
   covered wagon
   shelter
   etc.
3) Waxed figures (full scale) in pioneer dress
   housewife
   blacksmith
   scout
   etc.
4) Antiques — household items
   documents
   rifles
   muskets
   etc.

TRANSPORTATION MUSEUM – appropriate because of St. Louis's role as riverboat and railway center – intersection of rail and automobile traffic and river at one point makes symbolic location of site. It shall include:–

1) Maps showing the various stages of St. Louis's growth as a major transportation center.
2) Scaled models riverboats
   trains
   wagons
3) Parts from boats, trains, etc
   railroad car chair
   steering wheel from bridge
   captain's bell
4) Actual automobiles, wagons, etc.

DESIGN APPROACH

① Museum exhibit space should be in one large room. Human scale by introduction of mezzanines.

② Mezzanines permit various vantage points from which to view displays.

Pioneer Museum

Eades Bridge

Transportation Museum

warehouse

river

North

③ Transportation Museum pulled away from Eades Bridge to maintain their individual identities and to permit south side of museum to be bathed in light.

P. M.

T. M.

④ Museums were placed close to N.S. train tressel thus making daily train traffic a part of the exhibit.

P. M.

T. M.

⑤ To make view from Wash St. thru Eades arches more attractive the Transport Museum was raised off the ground. Also clearly defines exhibit area from lobby and gift shop. Permits view of lagoon.

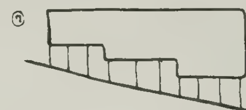
P. M.

T. M.

lagoon

⑥ In Pioneer Museum, same idea was used to separate exhibit area from lobby, restaurant, bike shop, carriage tours.

⑦

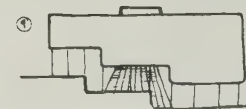
Steep slope dictated silhouette of bldgs.

⑧

Workability of space dictated use of retaining walls.

⑨

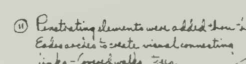

Lightwell added to create even natural lighting in exhibit area and to brighten open area below museum.

⑩

Observation platforms added.

⑪ Penetrating elements were added thru the Eades arches to create visual connecting links – covered walks, trees.

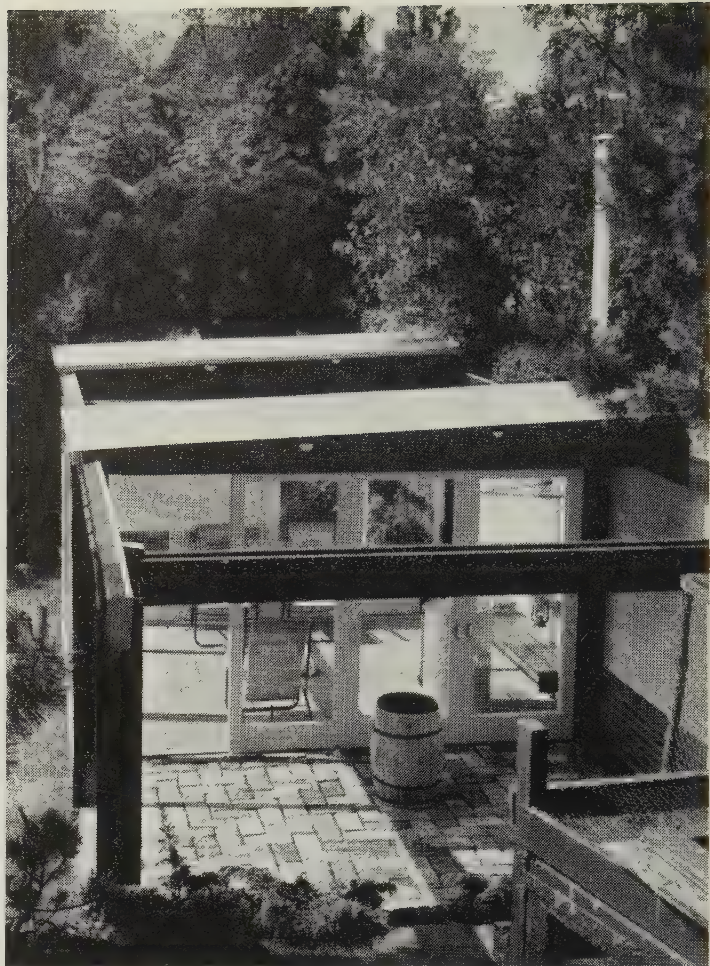
⑫ Pedestrian overpass – physical connecting link between museums. Promotional for interchange of visitors. Also adds human scale element to street-scape.

Ontwerp voor het Transportmuseum

Het Zonne-vogelhuis

de mogelijkheid om de betrekkingen tussen ons en:
de zon en wind,
de hoge tuin met bomen,
de lage met gazon en bloemen,
de tropische vogels, de kippenren,
vloer, wand en dak, bank met stookplaats,
in de bewegelijkheid ten opzichte van elkaar steeds opnieuw te beleven.

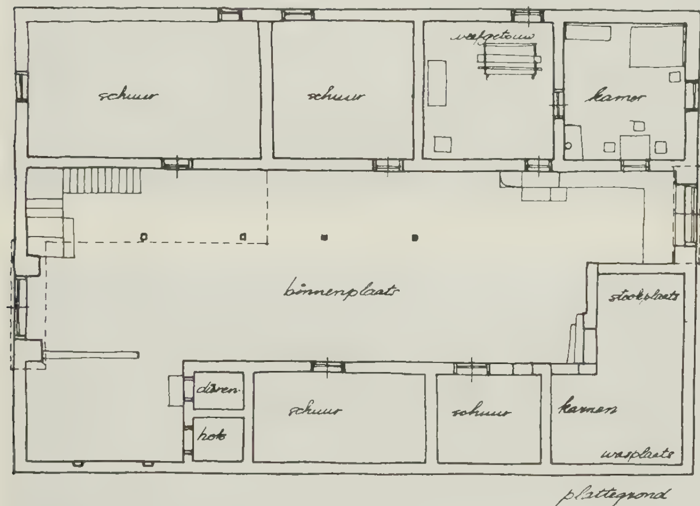
De opdracht was, te hergroeperen; misschien te komen tot een nieuwe verhouding. De indruk bestaat van veel dat los en veranderlijk is en weinig dat vast en bepaald kan worden. Daarom kunnen raam, wand en dak, bank, kast en kachel bewogen worden.
(J. Jelles en C. Alberts, studenten T.H. Delft, afd. bouwkunde)

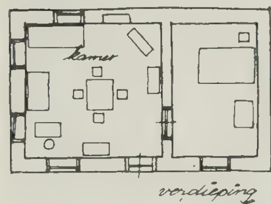

Boerderijtje in Mykene
Groot agrarisch land, door bergen in milde plooien gebracht van groen en grijs, zilver en bruin. Grote abstracten door het dorpelbruin van omgeploegde aarde en het geel van koolzaad.
Vóór ons of opzij — soms achter ons — altijd de blauwe zee, transparant geworden door de opgang naar de hemel. Het gele licht als bindend medium. Alles voor ons meetbaar gemaakt door de groene vertikaal van de schaarse cypres. Collectief bewerkt land.
Op en over de top van de berg ligt de witte doek van het dorp. Door steen gevormde ruimten, waarin mens en ezel, gescandeerd door de tijd van morgen, siësta, avond, nacht en wéér morgen, in- en uitgaan om te slapen, te eten, te minnen, te geloven, kinderen groot te brengen en het dier te verzorgen. Het veilige dorp, waar de Griek grootmoeder, kleuter, kat en kip achterlaat om buiten grond en gewas te verzorgen.
In de helling van dit dorp ligt het hofje, net als alle andere huisjes en hofjes. Gestapelde natuursteen en hol en bol gelegde pannen. Zoals steeds, tussen het openbare pad en de private ommuurde ruimte van het wonen en het werken het niemandsland: **de marge.** Juridisch niemandsland, leefbaar door het volume van de omsteende olijfboom en haaks-op-elkaar-staande keermuurtjes voor het horizontale plateau, waar wagens kunnen staan.
De omringende muur van de beslotenheid geeft ons door deur, gat, loggia en dak vanuit de tussenruimte de **ontmoeting** met mens en binnenruimte.
Relatie. De vrouw op het bordes kan de volksaard niet verloochenen en haar nieuwsgierigheid maakt de deur open. Een oplichtende gemeenschapsruimte met aan de overzijde een uit de as geplaatste tweede poort naar een ander niemandsland met weer pad, huis, kerk, dorp.

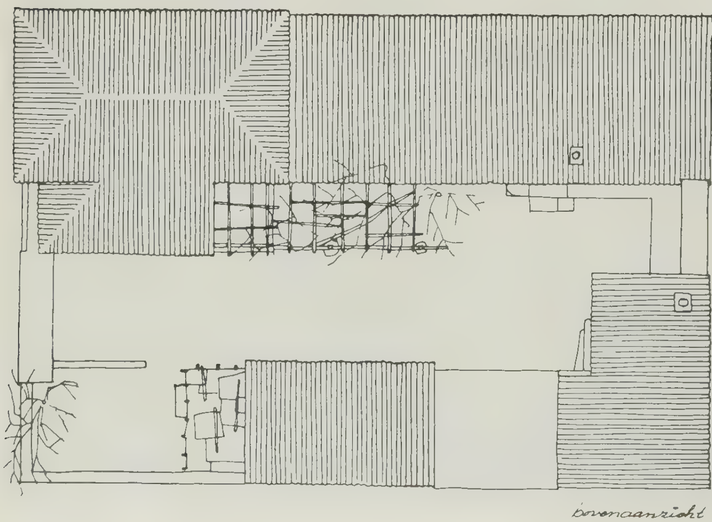
Continuïteit. Iemand zegt: 'Stel je voor, ik doe een deur open en sta in mijn straat'. Rond deze gemeenschapsruimte duidelijk gescheiden de ruimten voor de functies werken en wonen, hetzij boven elkaar, hetzij naast elkaar. De binnenplaats voor actieve recreatie van grootmoeder met kleinkind, voor de dans waarbij de gestrengelde zakdoek de afstand bepaalt, voor de ontmoeting met ezel en haan. De binnenplaats en de loggia voor de passieve recreatie tijdens de siësta voor mensen en katten. Om wingerd en bloemen neer te zetten.
Uit deze binnenplaats de toegang met trap en deuren naar de woon- en naar de werkruimten. De vertikale relatie gemaakt door een witte trap met twee bordessen, geplaatst tegen een over twee lagen doorlopend blauw vlak; de horizontale relatie met zwarte gaten in open deuren. Maar ook hier tussen de binnenplaats en de binnenruimte de wereld van 'het tussen' gevormd door onderkant loggia, houten liggers en staanders. Binnen vinden we in de werkruimte het organisch rood en zwart op het weefgetouw; in het woonvertrek aan of langs de witte wanden het bed, tafel, stoelen, de kist voor de kostbaarheden en boven de ikoon met het olielampje. Als enige versiering op de schouw een wit laken, voor de vrouw als bewijs van haar zindelijkheid. Bruine balken bepalen de hoogtemaat van de woonkamer, waarachter het naar boven stijgend wit van de onderkant kap. Op de vloer wit zand.
Apollo; waar ligt je geheim van de syntese tussen beslotenheid en relatie; tussen intimiteit en continuïteit? Hoe bereik je gelijktijdig de privacy en de gemeenschap? Waar haal je marge en maat vandaan?
Metselaar; waarom liet je het bordes van de loggia doorlopen over de poort; werd het gat in de muur boven het trapbordes door jou gemaakt of was het gat er eerst? En dat blauwe vlak? Heb jij in je vingers wat bij ons nog in het hoofd zit?

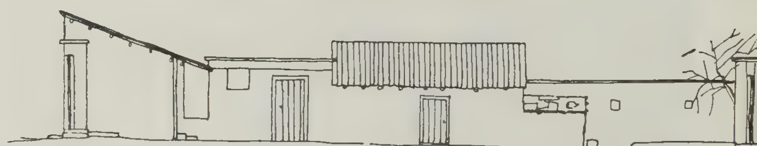
plattegrond

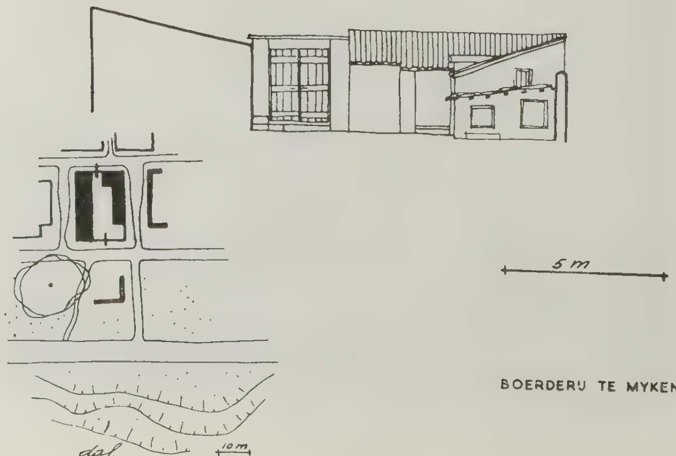
verdieping

bovenaanzicht

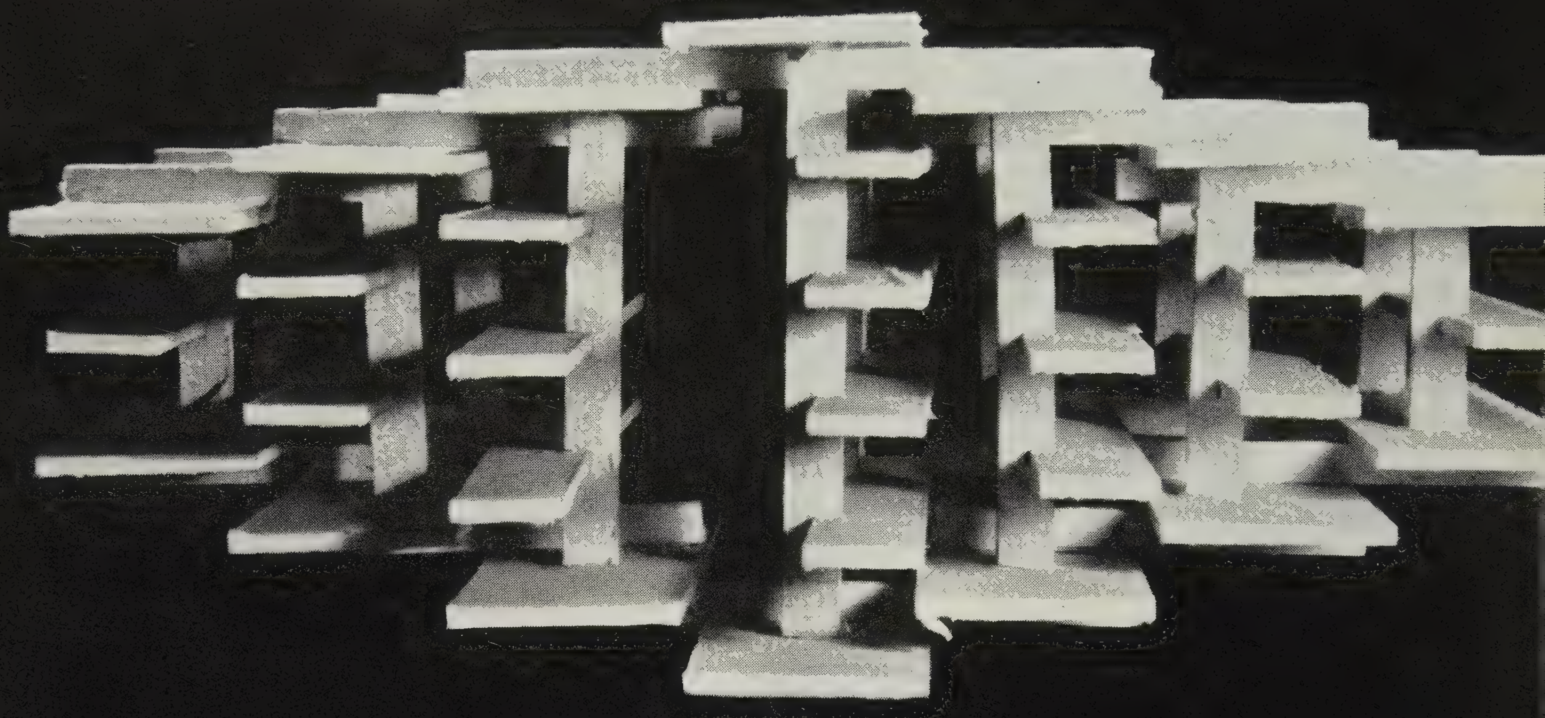
BOERDERIJ TE MYKENE

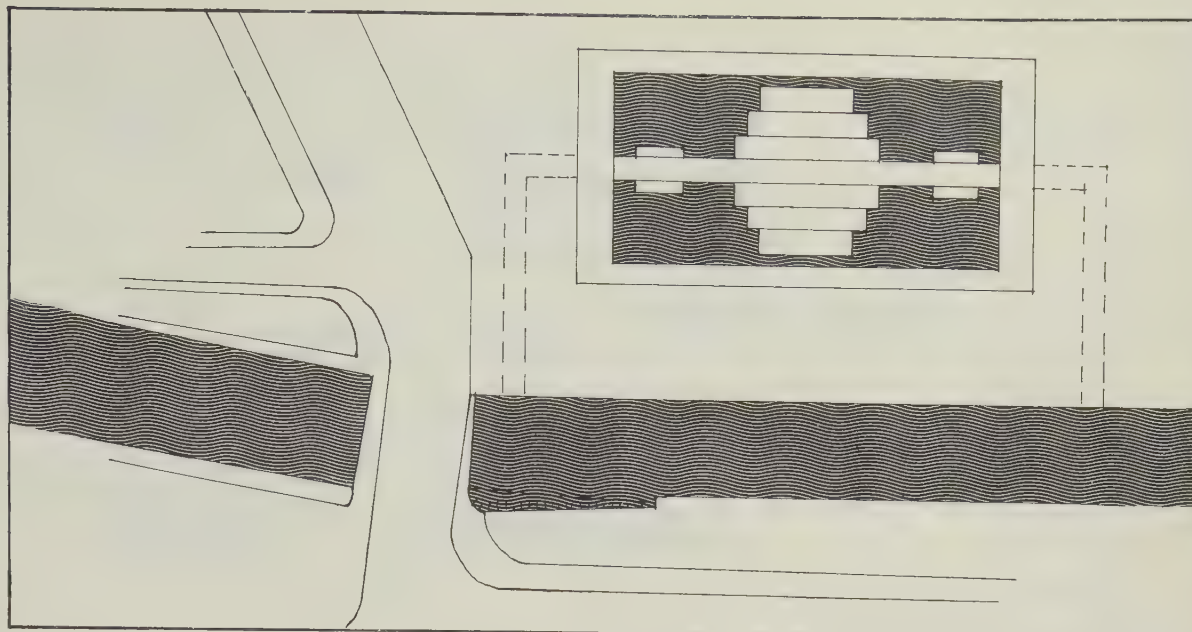

(De Graaf, Los en Van den Berghe; studenten S.H.O. Amsterdam)

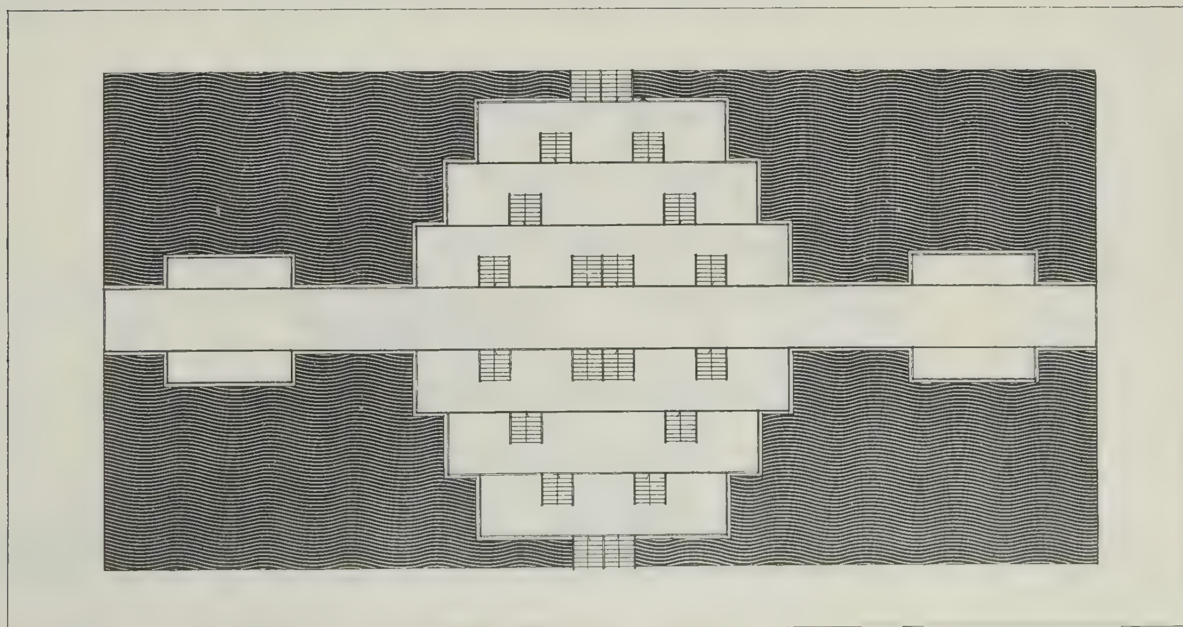

Schaal 1 : 1500

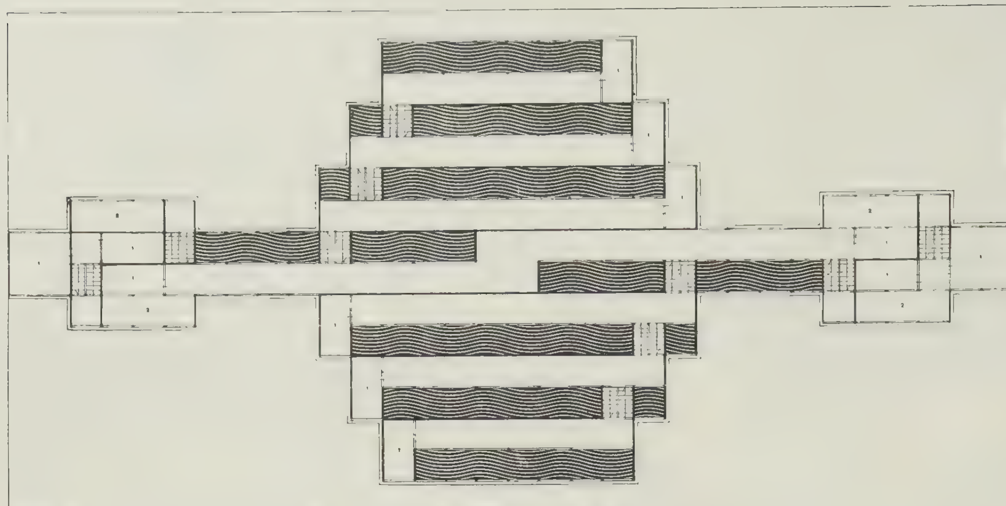
Aquarium - beoordeling door docent Aldo van Eijck

Een uit het wezen van de opgave gegroeid ontwerp. Van een werkelijk ondergaan en doorgronden van zaken, die slechts door het medium van de kunst — hier architectuur — kenbaar worden is hier in ieder geval sprake. De ontwerper is erin geslaagd werkelijk een brug te slaan tussen mens- en vissenwereld, tussen deze relatie en de even premordiale relatie tussen bodem en het efemaire water. Contacten zijn tot stand gebracht met zuiver architectonische middelen, die aquarium en aquariumbezoek hier verre boven een kijkspel doen uitgaan, tenzij wij willen veronderstellen — wat hier gerechtvaardigd is — dat de vissen, hier evenzeer 'op bezoek', hun mede-bezoeker, de mens, op eigen wijze bekijken.
Indien de bezoeker enigermate associatief ontvankelijk is, zal hij door middel van vis en architectuur de fenomenen: zee - zeediepte en zeebodem - stroom en meer - kunnen beleven.
Dit te bereiken zonder toevlucht te zoeken tot juxta-architectonische middelen is een bijzondere verdienste. Vanaf de demiscus, deze wonderlijke scheidingslijn, zakt het gebouw even organisch in het water omlaag, als het in de luchtruimte omhoog stulpt. Beide, waterdiepte en luchtruimte, zijn plastisch aangeduid.
De bezoeker ondergaat het donkerworden naarmate hij daalt, licht en verijling, naarmate hij uit de diepte omhoogstijgt. Een door elkaar vlechten van mens en dier, warmte en koelte, bodem, lucht en water, licht, weinig licht en geen licht, even mooi en juist gezien t.o.v. het reeds aangeduide, is de wijze, waarop de bezoeker dit tectonisch beheerste spel met de oerelementen betreedt en verlaat, n.l. op gelijke wijze, want komen en gaan zijn, evenals lucht en water, licht en donker, buiten en binnen, ambivalent.
Het probleem links, rechts, midden raakt hier het probleem evenwicht d.w.z. het werkelijke probleem symmetrie.
(Ontwerp J. Verhoeven, studiejaar VBO III Amsterdam)

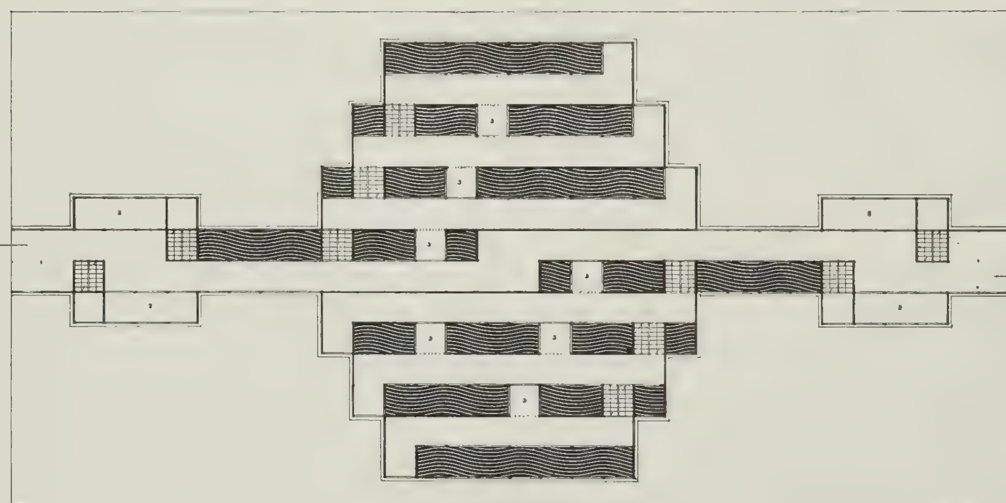
Dak

Schaal 1 : 600

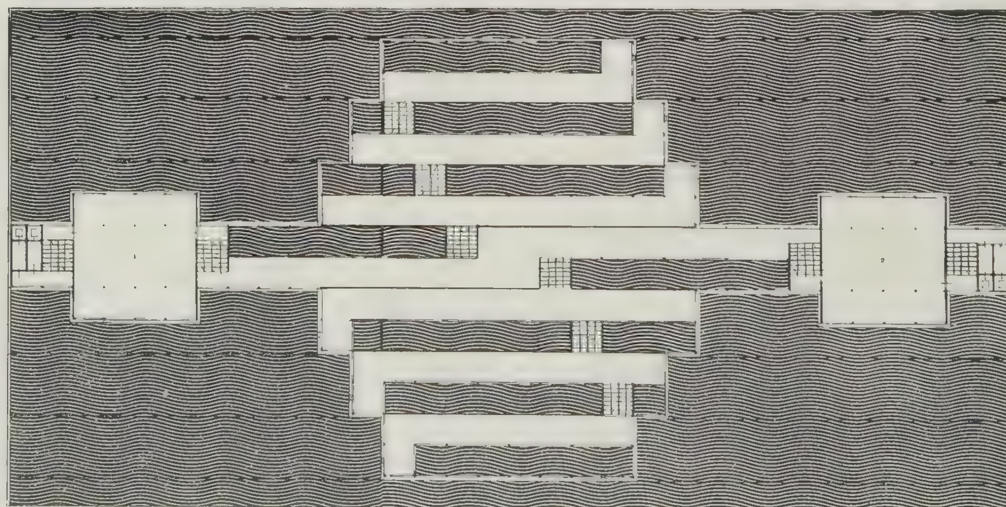
1 Personeel
2 Amfibieën

Bovenste bedieningsgangen

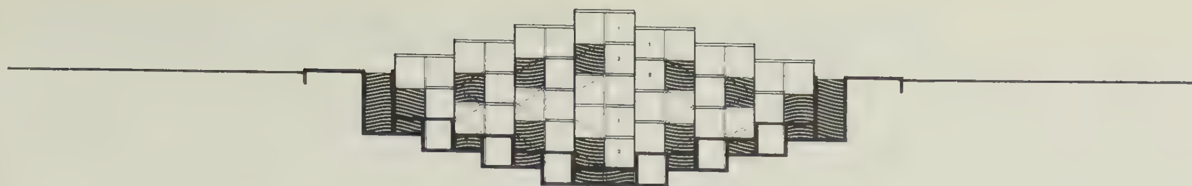
1 Entree
2 Amfibieën
3 Nissen

Bovenste gangen voor publiek

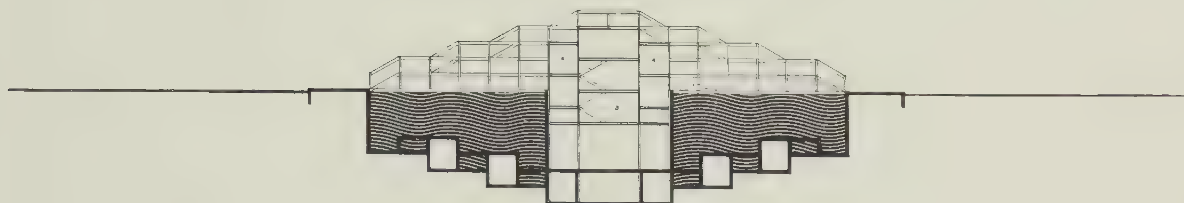
1 Expositie
2 Lezingen

Onderste gangen voor publiek

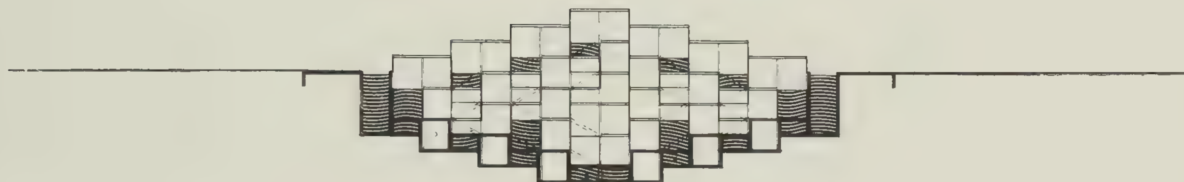
Normale doorsnede

1 Dienstgang
2 Gang publiek

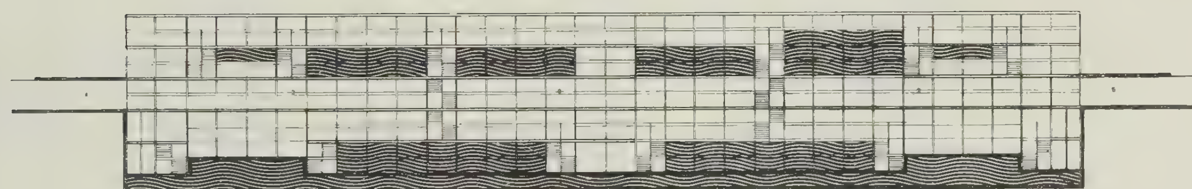
Doorsnede lezingzaal en visvijver

3 Laboratorium
4 Amfibieën

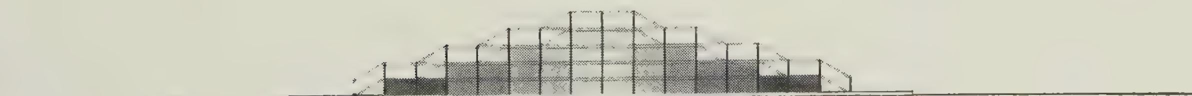
Doorsnede over nissen

3 Gangen voor de bediening fonteinen, enz.
4 Zeewater

Langsdoorsnede

1 Aanvoer
2 Laboratoriumgang
5 Afvoer

Noord-oost en zuid-west gevel

Zuid-oost en noord-west gevel

de architekt als dichter

Architect: de mens, die een onderkomen bouwt voor zichzelf — zichzelf en zijn familie; die samen met anderen de grotere opgave uitvoert — het gemeenschapshuis voor clan, maskers, mannen, jongelingen, meisjes, overnachtende reizigers.
Uitblinkers bouwen de hutten van het stamhoofd wanneer het onderscheid in rang en stand zich duidelijk gaat aftekenen. Deze kundige bouwers komen tenslotte in dienst van priesters en richten het huis op voor God — de tempel — en de huizen voor de God-koning — de paleizen en de huizen voor de dode koningen en de gestorven rijksgroten — de dodenhuizen.
Wanneer de techniek van dat bouwen gecompliceerder wordt en de kennis daaromtrent als ervaringskennis wordt doorgegeven, ontstaat een vak, ontstaat een specialistenkring.
Regeringsgebouwen worden steeds representatiever, badhuizen steeds groter.
Tempels zijn tenslotte niet meer de huizen waarin alleen God woont, maar worden ook steeds groter, omdat een menigte religieuzen zich daarin wil verzamelen tot een dienst: het worden kerken en moskeeën.
Steeds meer wordt er gediend en er komen steeds meer heren in steeds grotere burchten en kastelen.
Tenslotte komen er absolute vorsten en absolute pausen en absolute tyrannen, die scheppende persoonlijkheden nodig hebben om in bouwwerken hun roem te verkondigen en hun macht.
De absolute staat maakt van de architect een ambtenaar met een bijzondere opleiding via een bijzondere school, waarin ervaringskennis wordt vervangen door theoretische kennis: mathematica, fysica, geschiedenis.
Statica en mechanica nemen bezit van de architectuur; architectuur wordt een technisch vak.
Alle aandacht richt zich op trek, druk, buiging. De architect denkt meer aan traagheidsmomenten en weerstandsmomenten dan aan schoonheid. Maar wanneer hij aan schoonheid denkt, dan aan Vitruvius, d.w.z. aan verhoudingen die in formules uitgedrukt kunnen worden, een genormde orde, een zuilenorde, de wetenschap van de schoonheid: de schone vorm.
Zo gevormd begint de architect aan de 19e eeuw, die de tegenstelling rijk - arm onmenselijk verdiept door er de tegenstelling beschaafd - onbeschaafd aan te verbinden. De architect treedt nu in dienst van een absolute klasse en bouwt voor de beschaafde-rijke, terwijl hij de onbeschaafde-arme — de proleet — onbehuisd laat.
Omdat de beschaafde-rijke niet in het bezit is van een eigen symboliek, grasduint men in de uitdrukkingsvormen van voorbije tijden en neemt 'vrij naar smaak' wat Gotiek, wat Renaissance, wat Barok en verbindt deze vormen met nieuwe technische vindingen.
Jugendstil - Art nouveau produceert eigen symbolen en dringt die aan de vormgeving op.
Deze pas sinds kort onderkende en gewaardeerde poging verloopt na 1900. Men verbreekt nu rigoureus alle banden met het historisch verleden en zoekt naar vormen, die geen enkele associatie oproepen met iets van voorheen.
Dit is het absolute nulpunt. Een aantal genieën creëert nieuwe ruimten, nieuwe meubelen, nieuwe gebruiksvoorwerpen.
De architect krijgt een geweten; hij ontdekt de pauper en zoekt een oplossing voor zijn woonnood in het minimale maar economisch haalbare.
De architect komt onder de indruk van het overweldigende ritme van de moderne stad en analyseert de krachten, die dit ritme bepalen.
Toen het genie was uitgeblust bleven methode en organisatie over — normalisatie — codificatie, d.w.z. de voleinding; het einde is nabij.
Een modern academisme zette zich vast met materiaaldwang, structuurdwang, constructiedwang, functiedwang. De mens is vergeten en de aansluitingen met de moderne kunst gemist.
In deze overleden vorm is de architectuur te vinden aan alle opleidingsinstituten — de interesse uitsluitend gericht op het technisch intellectuele, verbonden met wat genormaliseerde schoonheid.
Wat en waarvoor leidt men op?
Wat is een architect?
Hij was eigenbouwer
slaaf
handwerksman
vakman
specialist
ambtenaar
ingenieur
intellectueel
academicus...
of zijn al deze onderscheidingen onbelangrijk en is hij — sinds wij de categorie kunst ontdekt hebben — in de eerste plaats kunstenaar?
Wanneer hij een kunstenaar is, moet dan niet het prototype, het oerfenomeen van de kunstenaar — de **dichter** — in hem aanwezig zijn?
Architect zou dan zijn: de dichter, die gestalte geeft aan onze nederzetting, aan huis en stad — de drie-dimensionale dichter van onze habitat.
Poëet van het vlakke en het plastische, het opene en het geslotene, het doorschijnende en het doorzichtige.
Gever van maat en schaal.
Schepper van ruimten, waarin wij kunnen onderduiken om onszelf te zoeken en van ruimten, waarin wij kunnen treden om anderen te ontmoeten.

Dichter van de ruimte voor het **totale leven.**
Hij stelt de ruimte voor een leven in vrede en vrijheid, zonder rassen, zonder klassen en zonder goden. Want geen god en geen priester, geen staat en geen klasse legt meer beslag op zijn scheppende persoonlijkheid.
Zijn opdrachtgever is de mens, de anonieme, autonome mens — zijn medemens.
De mens, die nooit gevraagd wordt, die niet eens weet, dat hij opdrachtgever is, die zijn woningwetwoning toegewezen krijgt en betrekt. Een mens, die wonen wil in huis, fabriek, kantoor.
De mens, die wonen wil, zoals de architect zelf.
Niets zou dus eenvoudiger moeten zijn dan een huis maken en — het huis voor ons allen — de stad; wanneer de architect achter zijn tekenplank ging staan als een heel en volledig mens — een gevoelig mens.
Maar hij staat er meestal als een deel van zichzelf; een vakman, een kunner, een handige jongen, een geroutineerde tekenaar, een architectuurfabriek. Er zijn mensen, die menen dat wij vragen naar een genie. Wij vragen alleen maar een open en levend mens, een mens met verbeelding, een mens die uit de kracht van die verbeelding vormt; gebouwen, die iets verbeelden: het menselijke leven. Want architectuur — huis en stad — is iets anders dan een levensgroot gebruiksvoorwerp, geboren uit nut, functie, materiaal, trek, druk, kubiekemeterprijs.

Wij verwachten van een architect dat er al tekenend en ontwerpend geluiden in hem wakker worden en geuren, kleuren, gebeurtenissen, belevenissen:

zilvermeeuwen veerboten
kattenbakken schoonheidswedstrijden
zomernachten bierglazen
nachtconcerten bleekgezichten
touwtje springen naaldhakken
dag nacht
vlinders
liefde kinderen
meisjes met brillen rumvaten
rolschaatsen gebrande sienna
zwangere vrouwen groene aarde
kinderfietsen citroengele
boodschappentassen cadmiumviolette
vierdaagse marsen vuilnisbakken
herfstdraden schillepaarden
zilvervossen morgensterren
ochtendgrauwen mannequins
honden katten
vliegers
hoeren vuurwerk
dodendansen boterbloemen
pisbakken zonnebloemen
onderbroeken straatliedjes
steunzolen flaneurs
matrozenkragen clochards

Wij zouden aan Lucebert moeten vragen een litanie te dichten voor betere huizen en betere steden; de litanie van 'de stad - het kind en de kunstenaar'.
Wat wij bij de architect van **nu** missen, zouden wij aan de architect van morgen willen leren. Dat 'leren' betekent vormen - opvoeden, en opvoeden is - uitlezen - uitkiezen. Wat wij opvoeding noemen, de bewuste en gewilde, betekent 'auslesen der wirkenden Welt durch den Menschen' (Buber). Als docent stellen wij ons mensen voor die, bewust en gewild, kiezen uit die hele werkende, op ons inwerkende wereld — en in die keuze vrij zijn. Er zijn geen geldende voorschriften en geen geldende normen; de keuze is vrij, maar niet vrijblijvend. Deze keuze eist persoonlijkheid en bezetenheid. Deze keuze zal meer omvatten dan alleen het technisch-intellectuele:
ook de mousgoum, de massa in zijn kleicel
de papoea in zijn paalwoning
de hopi, de zuni in zijn pueblo
de kwakioeti, de tingit in zijn blokhut
de nomade in zijn tent.
Wat wij de architect van **nu** verwijten is, dat hij altijd nog te veel denkt aan de Griekse tempel en te weinig aan het Griekse boerderijtje. Hij denkt überhaupt nog te veel aan de grote historische architectuur voor goden en keizers en koningen en te weinig (of helemaal niet) aan primitieve en anonieme architectuur en de anonieme, verdwenen habitat. Hij denkt niet aan de fenomenologie en morfologie van het wonen.

En wat hij ook vergeten is: Klee, Miro, Brancusi, de surrealisten en de dichters — de dichters vooral.
Was Joyce (Ulysses 1921) niet een betere basis geweest voor een stadsplan dan alle analyse, en is Lucebert niet een inspirerender bron dan commissie-rapporten?
Al dat, wat nu ontbreekt, zou een architectenopleiding moeten geven, althans stimuleren.
De schoonheid van een gedicht; het wonen in 100 landen en 100 tijden; de inhoud van 1000 romans; de associaties van 100.000 beelden; schaduwbeelden van de wereld in toonwaarden tussen zwart en wit, lijnen die beginnen waar de dingen ophouden — imaginaire grenzen.
Chiffre - teken - klankteken - woord - waar zich associaties aan kunnen hechten; die associaties provoceren.
En zo, vanuit dit 'musée imaginaire', waarin absolute simultaniteit heerst — absolute gelijktijdigheid van historie en préhistorie — van Afrika en Zuidzee — van alle mensen en alle tijden op alle plaatsen - overal vormt zich de horizon van onze verbeelding - en daarbinnen betrekkingen tussen mij en 'werkelijkheden'. Geen analyse en geen synthese - maar associaties; 'Augenblick an Augenblick - das ist die Welt'.
Vanuit sensaties en belevenissen — lichamelijke realiteiten — zou de jonge dichter die wil gaan bouwen, huizen en steden maken, waarin de fenomenen van dag en nacht - van wind en regen - van hitte en koude - van zon en maan - van ijs en sneeuw - van uitgaan en weer thuiskomen - van werken en luieren - van vrijen en kinderen krijgen - van wandelen en winkelen - gebeeld zijn, beleefbaar zijn.
Vanuit een nieuwe sensibiliteit en een nieuwe dimensie zou een nieuwe geheimleer ontstaan, (zoals in het oude China de 'Feng Shui') van deze magisch-sferische, poëtisch-alledaagse invloeden.
Het overweldigende, samengestelde ritme van het stadsleven zou beelden en symbolen krijgen.
En de architect zou spreken over de gestalte van regen, sneeuw, zon, maan, warmte, koude, ernst, treurigheid, eten, drinken, binnen, buiten, zoals Bert Schierbeek spreekt over 'de gestalte van de stem'. Een ruimtelijke gestalte. Er zouden ramen komen waaruit we iets zien. Wegen van waaruit we het wonen beleven en woningen van waaruit de dynamiek van het verkeer geen kwelling meer was, maar een sensatie. Een stad van steen-geworden poëzie:

pleizierigheid
volledige r humor
vrolijkheid
gevoeliger charme
uitbundigheid
gaver gezelligheid
spel
levendiger met ruimte voor onzin
nutteloosheid
warmer zotheid
maskerade
echter travesti
erotiek
smakelijker sexe
spontaneïteit

'Mijn drang om te bouwen komt voort uit de wens poëzie te scheppen'. (Le Corbusier).
Waar zijn de jonge dichters, die willen bouwen? De architect als genie en als regisseur hebben we gehad; eindelijk is de tijd rijp voor de architect als **mens** en als **dichter.** Ondanks benauwende grenzen van ras, bloed, kleur, geschiedenis, vlag en natie, wacht een verwantschap van mensen, medemensen — mannen, vrouwen en kinderen — op hun bouwende dichter:
de dichter als architect.

(Joop Hardy)

Als ik les zou moeten geven in architectuur? Nogal een netelige vraag . . .

Ik zou ernaar streven mijn leerlingen te doordringen van een sterk gevoel voor discipline, van een onbevangen oordeel, en van het 'hoe' en 'waarom' . . .

Ik zou hen aanmoedigen om dit gevoel te blijven aankweken tot aan het eind van hun leven. Maar ik zou willen dat zij het baseerden op een reeks objectieve feiten.

Feiten zijn bewegelijk en veranderlijk, vooral tegenwoordig; daarom zou ik hen leren om formules te wantrouwen en hen ervan doordringen dat alles betrekkelijk is.

Ik vraag een jong student: Hoe maak je een deur? Hoe groot? Waar plaats je hem? Hoe maak je een raam? Maar, tussen haakjes, waarvoor dient een raam eigenlijk? Weet je werkelijk waarom ze ramen maken? Zo ja, dan kun je me ook uitleggen waarom een raam getoogd, vierkant of rechthoekig is. Ik vraag naar redenen, en zou eraan willen toevoegen: Denk goed na: hébben we vandaag de dag eigenlijk wel ramen nodig?

(Le Corbusier, 'For students only')

Maandblad voor architectuur en gebonden kunsten, opgericht door het Genootschap „Architectura et Amicitia" in samenwerking met de Koninklijke Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandsche Architecten B.N.A. - Orgaan van het genootschap A. et A.

Vijftiende jaargang No 2 (juli) 1960/61 Omslag: huisje in Spanje tussen Sevilla en Granada

Redactie

D. C. Apon
J. B. Bakema
G. Boon
Aldo van Eyck
Joop Hardy
Herman Hertzberger
Jurriaan Schrofer, typografische vormgeving

Redactie-secretariaat: Academie van Bouwkunst, Waterlooplein 67, Amsterdam

„FORUM" verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs / 30.— per jaar, franco per post bij vooruitbetaling te voldoen
(Voor buitenland / 35.—)
Prijs van dit nummer / 3.50

Voor abonnementen en advertenties wende men zich tot de uitgever

Uitgeverij G. VAN SAANE, „Lectura Architectonica", Zeverijnstraat 4, Postbus 507, Hilversum,
Telefoon (02950) 1 30 51 (Drukkerij & Uitgeverij v/h C. de Boer Jr. N.V.)
Afdeling boekhandel: Keizersgracht 546, Amsterdam-C., telefoon (020) 3 61 66
Postgiro 681.31 (ten name der uitgeverij)

FORUM

In forum 7 and 8 we defined the task of the architect who makes it his duty to build inhabitable towns and houses. What mattered there was the relation between people —between architect and man—between man and man. Now we are going to examine the attitude that has to be the essential background of the training of people who become architects. The attitude every training college may have through the teacher whose personality has to bridge the gap between student and society.
For it has long been an illusion to think that the training of architects may be determined by the number required. In this way the problems are wrongly posited during the training period, because this way of training is directed too much towards a quantity of certificated people. This methodology appears to follow a certain programme that leads to a limited level—a fininshing line. In this way the universal significance of architecture is lost for the greater part, because people are after limited certainties.
One learns to know—one give recipes. Thus two people have a wrong object in view: the teacher answers the demand for certificated people—the student hunts after a certificate. This leads to the concession by which the student is 'trained to carry out commissions'.
Does not the history of mankind comprise, besides objective observations and established facts, a great number that are neither positive nor unquestionable and that, nevertheless, go to the root—the essence—of the matter? The training of architects must become a matter of being together, of living together.
Which training college teaches us how to formulate our commission instead of conscientiously carrying out the given task?
This is not only a matter of knowledge,
but of knowledge and conscience.

D. C. Apon

page 44

The 'illuminations' included in this issue are the work of students during their period of study; they have been chosen at random and have only in common that they originate from a climate that appeals to us. As far as the part of the teacher is concerned, the 'illuminations' are specific in that sense that they have been accomplished in spite of his absence, but also owing to his presence as inspiring power.

It is not the result, whether it is realizable or not, but the approximation that forms its basis, that is most important within the scope of 'Knowledge and Conscience'; examples that show the right way of setting about a problem, and expressions of a hopeful mentality.

In search of a woodjoining a structure has been found by which it is possible to interlace various equivalent functions in such a way that their identity is maintained, thus—as a phase in a process of thought—being of more far-reaching significance than its starting point. Here we reach a dimension where town, house, chair and horse toy are identical and where it is no longer possible to fit them into separate subjects, to be treated by different teachers.

Working on a civic centre for a big town means going into the problem of the structure of society.
The grouping of buildings, not as a starting point but as a possible result, looking for those powers from which form (identity) and situation (interrelation) result. Formulation of thoughts and its summary by the teacher led to the workingmethod, the ultimate solution of which became the result. Teamwork, not as a collection of inadequacies aiming at the highest reachable common denominator—the compromise of the greatest common divisor—but as a form of combined creativeness; synchronized by the personality of the teacher.

Not sought but found,
not made but arisen.

page 45

With the 'garden house'—summer-house and bird-house—it is a matter of inspiration, the inspiration with which two students have occupied themselves with the elemental relations between ourselves and inside—outside, open—closed, light—dark, hot—cold.
Not searching for form, but forming by experiment, leading towards the activation and the intensification of ordinary things and daily happenings; without the acknowledgement of the training centre and without the recognition of the teacher being a kind of leisure-time occupation.

Taking measurements of an ancient farm in Greece, or anywhere else, is in itself meaningless. The measurements are of no interest to anybody and the mouldings —sterile scribes of life—can only be stored at home in the panopticon of bric-a-brac, the door of which slams to when we start working. It only gains significance when we start studying life within and around it; that which, though it may change its appearance, is fundamentally unchangeable, thus being as important to us here now as it was then to them.
The only link with our work is the susceptibility needed to see these things and to be conscious of them.

In dealing with the design of the aquarium we have to do with the imagination of the innermost intensions of the subject, with architecture as a means of expression, the transformation of the most personal vision into organism, understandable to anybody who succeeds in freeing himself from the prejudice of the generally accepted cliché scheme that he expects.
Whether or not a teacher is able to stir the imagination of a student decides whether he constitutes the bridge or the barrier between that which wants to emerge and that which is finally effected.

I seek not to find,
but I find whilst seeking

Picasso

page 46

Knowledge and Conscience

With what the architect of today hands down to the architect of tomorrow it is established what our surroundings will look like in the future; whether our country—one of the most densely populated areas of the world—will still be inhabitable to posterity, and because optimism on this point can only be based on naivity, there is a good deal of sense in also including the training of architects in our "story".
It is clear that the undeniable failure or architect and town-planner finds its origin in a series of misunderstandings as to their task in society, a matter of morality, and that the training of architects—the discusion between teacher and student—must necessarily be a reflection of their attitude towards their task.
And as it is therefore impossible to separate training from morality, they form together one and the same problem.
The architect of today has become a producer of square and cubic metres, included in a process of production of supply and demand, normalized and based on the material needs of 'society' by committees; expressed in terms of per cents and guilders.
Within this scope the training—in spite of all educational renovations—is no more than a professional training of the number, predetermined by prognoses on the basis of statistics, of experts, essential to help solving the housing shortage within the period considered necessary, and upon whom certain demands must be made; subject of endless discussions that can have no other result than a consolidation of the profession in the form of the protection of title, with the social securities attached to it.
In view of the present economic situation it is not too bad being an architect! As to the formulation of a so-called cultural task and a responsibility with regard to society, vague remarks delivered on this subject, such as the part from the report of the educational committee of the 'Kring H.B.O.', mentioned below, left nothing to be guessed.

"......directions for the training of architects which:
a must be considered justified with regard to society; that is to say, architects have to be trained who may be expected to be able to design and to direct the execution of buildings that come up to the highest possible requirements as far as suitability and formation of space are concerned.
b makes the architect a skilled man, technically, aesthetically, as well as in the field of organization and culture in general, who, as far as his training is concerned, is on a level with the university graduates."

(report of the educational committee of the 'Kring H.B.O.')

This is all meant for the best, but it does not explain what that justification with regard to society consists of, nor what those highest possible requirements would have to be.
In this way the purpose of the training is formulated as being the demand for skilled men and based on certainties which are meaningless because they have been detached from their background, that is to say, the task of the architect in society.
And so we landed in the present-day impasse, where the source from which the architect of to-morrow would have to draw, appears to be dried up almost completely.
Where and in what way are the problems of our society taught to those who, later on, will determine the face of that society?
Our 'story' demands a 'different' attitude; a different morality, and so a different architect, who works from a feeling of being connected with society; from the realization of a connection of all things that determine our surroundings.
How is this connection, which would have to lead to a fuller vision—total discipline—made clear?
The ever-increasing specialization, the splitting-up of the profession into separate pigeon-holes, in which the parts are being systematically analysed to pieces by specialists, characterizes the picture of total disintegration, in which form, construction, architecture, town-planning and interior are taught side by side and where technical science—still based on the progressive optimism of the last century—has become the all-important factor, leading us with a firm hand to the 'brave new world' of technocracy.

"It is remarkable experience to be connected with a profession, the strongest talents of which apparently are trying to commit suicide as far as their profession is concerned. As obsessed martyrs the architects pour into the arena to be devoured by the engineers.
Everywhere in the building-industry it is no longer the designer who makes a name for himself, but the technical inventor, whom we have to thank for the mass-produced, prefabricated house, the shell-concrete and the thousands of new appliances for heating, cooling, lighting and so on.
In America, architects and critics of architecture are exerting themselves more and more to convince themselves and the public of the fact that a good architect is really an engineer in a academic disguise and that competent technology and justified planning will irrefutably produce good architecture."

(Prof. Sibil Moholy-Nagy, lecturing in Berlin).

In our country it has not yet reached that stage but there is a tendency in that direction.
More and more the specialistic-technical argumen' turns the scale; becomes object in itself and is carried out as 'la technologie pour la technologie'.
Town, square, street, house, room, cupboard are part of our surroundings; indissolubly bound up with each other and not to be divided.
Their problem in relation with society—perhaps different in scale—are identical in so far as they determine society in its dimensions.
What matters is the feeling for this total connection; developing this is the first step, then the form becomes the result of a function in life; construction the link leading to realization; technical science no more than a means of realization, only to attain better habitability.

"Technical science does not feed itself, it does not draw life from itself; it is not causa sui, but a useful practical deposit of superfluous, impractical meditations."

(Ortega y Gasset 'The Revolt of the Masses').

We try to import a notion of reality; the endeavour, the dream of the future—perhaps as yet only a vision—is not encouraged, is not directed; there is no room for it, while here especially the seeds of a vision may be hidden, which brings to the surface things not yet realizable, things that are of decisive significance for the picture of the time that is forming itself.
Our 'story' demands a 'different' teacher, who, instead of giving answers, dares to put questions; who dares to discuss problems concerning himself and his own work; who dares to disturb, to doubt, to make others doubt, and so to stimulate a personal conviction and creativeness.

"...think of a school for a minute; what is the existence-will of a school?
"If you get a programme from a school-board, the first thing it will say—in our country—is, that it must have a nine foot fence around it, wire fence, and that you must have stainless-steel doors, and the corridors must be no less than nine feet and that all its classrooms must be well ventilated, and have good light, and all be a certain size.
They will give you many things which will help the practionner to make a pretty good profit out of his commission by following the rule of rules.
But this is not an architect at work; an architect thinks of a school, possibly as being a realm of space, within which it is well to learn. I think, schools for instance have now gotten away from the original spark or the existence-will or seed of schools.
Think of a man under a tree, talking to a few people about realization that he had, a teacher, he did not know he was a teacher, and those who listened to him did not consider themselves pupils, or students.
They were just there, and they liked the experience of being in the presence of one who had a realization, a sense of order.
This is the way it began. Then, around such a man there was a need however, that also got in there.
You felt that this existence also had a need content. Around him were people who realized that they would like to send their children to this man too, that it was nice to know, to realize the things that he realized.
So therefore a need was automatically felt for this thing, for this phenomenon, for this seed, for this beginning, which is called a teacher and student."

(Louis Kahn, lecture at Otterloo)

That is something different from imparting dexterity and routine in the execution of commissions, with reality and technical practicability as a preconceived standard in the appreciation, however unrealistically the task may have been set; recipes from which only the narrowing of the horizon of the stamp-pattern may result.

"Ein vielbeschäftigter Architekt pflegt seinen Bauherren folgendes Angebot zu machen: 'Ich kann Chippendale, ich kann Barock, ich kann Empire; Modern kann ich besonders gut!'
Aus der gesellschaftlichen Struktur resultiert auch, die Unklarheit unserer Architektenerziehung. De neue Auffassung von Architektur und Städtebau wird an Schulen gelehrt, die den Forderungen der neuen Gestalt-Pädagogik in ihrem ganzen Wesen und ihrer Tradition entgegengesetzt aufgebaut sind.
Das Ueberholte an den Schulen und Hochschulen ist die Ueberschätzung des Intellekts; die 'Verschulung' wie Jaspers es bezeichnet; jene 'Bildung' auf einer, Wissen anhäufenden Grundbasis.
Das Ueberlebte ist jene Massenausbildung, die bereits einen Widerspruch darstellt zu dem Sinn einer 'Hohen Schule'.
Das Ueberlebte ist die Spezialisierung, das Herabsinken zum Fachstudium, wobei nur gesellschaftliches Prestige den Namen 'Hochschule' aufrechterhält."

(Prof. Hubert Hoffman, Technische Hochschule in Graz)

And the students?
Among them there is a dreadful half-heartedness, the fatal attitude of being only interested in obtaining the school-leaving certificate as quickly as possible, in order to attain a position in society as high as possible—whether or not one is successful as a modern stylist.

To attain this, too many are tempted to compromise and to make concessions, in order to get through their years of study as easily as possible in the naive belief that we will hear of them once they have landed in 'society'; as if commissions were more easy to pass than professors.
In this way a complete generation has already disappeared; snowed under with commissions.
Yet the young people will have to stand in the front-rank in the struggle for the habitability of our country...... Who else?
So far many **commissions** have been carried out; now we are confronted with the necessity of formulating our **task**; and that is something different, for it is a matter of conscience!
For that purpose we need the real anatomy of the profession; the anatomy of society, of life, of the total scope from which a commission originates.

"...to see buildings realized as a result of considering total patterns of life.
"The opposite if this: the conception of seeing building forms as isolates, seems to be one of the chief flaws in the vision of architects here in the U.S.
This is partially the result of accepting legal obligations as a substitute for directly related social obligations. They feel that they are 'performing' for one person: the client-patron-owner.
However, this is the 'internal' aspect of buildings, and the 'external' aspect, those related to the public, are often neglected or simply receive a 'token' decorative treatment, and it is this that bears upon the larger social field, an area which often has no 'paying' client. Efforts by architects to contribute in this direction are inhabited by all manner of factors
But, often the architects own inability or reluctance to make efforts and provide proper transitional elements between buildings and people, for example, are the source of fault."

(from a letter to Bakema by Bortnick, student at Washington University, School of Architecture, St. Louis)

Only when we start from the total pattern of life, are our deeds of some use to society and does a discussion on architecture again become possible. It is the art of living that matters when we carry out our task.

"Poser la question de l'Habitat moderne c'est poser le problème de l'art de vivre aujourd'hui.
"Cet art existe-t-il?"

(Le Corbusier, Forum No. 7-1959 page 199)

Our 'story' demands a different attitude, a different architect: ......a man who is able to represent society simultaneously in the spectrum of its variegation, thus being creative first of all!

"Die Imagination verbleibt als einziger gemeinsamer Nenner von Mensch und Natur, die einzige Kraft die die geistige Umformung simultan registrieren kann."

(Giedion, Architektur und Gemeinschaft)

And as the 'imagination' is the discernment of man to bring interrelation to the surface of consciousness, we have landed here in 'the realm of imagination', where the artist reigns.
That is why the architect is an artist, on account of his function in society. He can therefore only live and work 'in the way of art'.
That means: putting questions instead of giving answers

"L'art est fait pour troubler, la science rassure."
"If there is no mystery, there is no 'poetry', the quality that I consider to be of more importance than anything else.
Poetry is to a picture what life is to man.
But do not ask me for a definition.
It is something that every artist, while struggling, must discover with the help of his intuition."

(G. Braque)

That means: working out of the necessity of conscience.
"der Künstler tut nichts was anderen für schön halten, sondern nur was ihm notwendig ist."

(Arnold Schönberg)

That means: working without compromises and concessions and putting forward one's whole personality; putting forward one's whole material status; there is no other way out; it is impossible to be a part-time artist. Only this:
"......gives meaning to daily happenings
a mystery to the ordinary
the dignity of the still unknown to the obvious
and a whisper of eternity to the transitory."

(Novalis)

And that is how, what in 1801 was meant to be the meaning and purport of Romanticism, acquires to us today a different significance.
What matters is to make everything you do ring out, with society as a soundboard; to make the most common words into a poem; to intensify and to inspire everything around us, as may be expected from an architect.

Herman Hertzberger

page 52

St. Louis

The problem set to Washington University by the city planning committee of the city of St. Louis ran as follows:
'the development of ideas and directions for the town-planning reorganization of the inner town of St. Louis'.
In order to carry out this task, specialists of planning board, state highway departments and of the technical and sociological faculties of Washington University were at the disposal of the group of students who were in their final year at the School of Architecture.
I was asked by the dean of the school, Mr. Jos. Passonneau (former chief architect of the Tennessee valley project) to lead the execution of this commission.
We started forming a working method by considering, in a number of sketch introductions, (see p. 51, 52 and 53 and introduction opposite) the idea of public space design and by approaching it from the architectonic and town-planning angle, by getting into touch with institutions characterizing St. Louis, e.g. Women Voters Club (whose president is Mrs. Roosevelt), Chambers of Commerce, Labour Unions, some writers, sculptors and painters, museum directors and film institutes.
Usually 10-15 students co-operated in performing this task.

page 57

It also happened that in small planes above the city we tried to keep our stomachs down and our heads high, looking at the pattern of the town-planning landscape: Forest Park (with the University), Kings Highway, Lindell Boulevard, Grand Avenue, down-skyscraper town (with good buildings of Sullivan) and especially the sluggish, rough Mississippi basin that makes one think back of Indian Mounds, Tom Sawyer, the riverboats, St. Louis-blues, the slave process elicited by the black Scott brothers, but which is nowadays a reality of enormous industries, highways and endless bungalow parks around the skyscraper centre along the river.
700,000 people in the town proper (the exploding city) with its own government and another 100,000 grouped around in suburbs. It is clearly visible that there is more intensive buildings at the crossing of roads. The pre-historic motive for forming settlements that still applies today.

page 58

Established data of future projects:
a new road-system, including one road in three layers, each consisting of ten strips (2);
parking accommodation for 10,000 cars, within easy reach from this road and the city (3);
a stadium near the river (4);
a park with a decorative arch by Saarinen, along the river on the former site of part of the old town, which was, unfortunately, razed to the ground by bulldozers (7);
a residential district (13) near the less and less frequented station and opposite a beautiful fountain by Milles, the sculptor (14);
a new museum centre (18), symphony hall (17);
expansion municipal administrative building (5A);
slum-clearance in behalf of small industriy, near the city (Millcreek-project) (29).

In the City, traffic conditions have to be renewed, making car traffic impossible there.

After much talking, sketching, and looking, both the students and I expressed our thoughts on the problem in words and sketches.
As a result of this, the idea of a 'civic centre spine', a sequence of civic centre elements, replaced the one centre.
In the workshop a first sketch was made and as a result of this and also of the interest that appeared from the first reports, seven teams were formed. Each team worked with sketches and models and I worked in a room near the workshop, mainly co-ordinating, drawing attention to the consequences the work of each team would have on the whole design.
Every now and then the pieces of model were put side by side and, to our surprise, by means of agreements on scale and colour, a model of 4 metres by 12 metres, in which we crept about, sometimes together with the city authorities, came into being.
By way of conferences, sometimes on radio and television, this model became a real topic in St. Louis.
The conversation was organized by the Women Voters Club.

Important elements of the design became:
1 Retaining the still existing, 18th century part of the city between the beautiful Eadesbridge and the Veteransbridge (8).
Reorganizing this into part of the park that is already being laid out, by a boatclub-harbour, a hotel, a domestic building, a plaza, a sloping street and a transport museum that has to be founded.
2 Founding around 'skyscraper downtown' two surface garages with a capacity of 10,000 cars (3) and (3A), one underground garage for 5,000 cars (16) and one with three decks, also for 5,000 cars, along the river and underneath the domestic buildings and offices (23).
No longer any cars in downtown, except for goods traffic.
A ten minutes' walk (5 blocks) to reach downtown from the garages. There must, however, come a road consisting of ten strips near the new downtown and along the existing downtown in order to contact the cardriver with the pedestrian-city centre (a kind of Champs Elysées) (19).

This road originates from two lanes meeting near the semi-classical municipal administrative building and it forks again near the old court-building, which is situated on the river near the 17th century cathedral, and in which the trial of the Scott brothers took place. These two buildings became symbols of the life of the city and interest will be centred round them more intensively as they will determine the size of the pedestrian area (5) and (6). Over this road there are the moving pedestrian sidewalks, that lead from the 10,000 cars' garage to the three-layer road, via a not yet established centre of offices, hotels and shops (20) towards the existing city centre.
Problem: how to incorporate the scale of such an enormous garage into the existing scale of the city.
Solution: fitting into it the new shopping centre as a transitional element in such a way that both the scale of the bustling car traffic and that of the pedestrian (12) may be arranged three-dimensionally.
Where an existing library (12) and a soldiers' monument (11) do not tolerate that large scale, an underground 5,000 cars' garage was designed. The form of the slopes has been determined in connection with the atmosphere of this space. Where such a car warehouse along the river would be a disturbing factor, this garage has been incorporated into three decks, on top of which there are domestic buildings and offices, thus creating a boulevard that makes the low water-level of the Mississippi once more a daily reality in this city centre.
The space opposite the existing railway station and fine fountain becomes a kind of reception hall (15) leading to the civic centre spine.
Here too, local and interurban car-traffic join on the two roads, which further on, near the semi-classical municipal building, merge into one slowtraffic motorway, leading through the city centre, and which is crossed by overhead moving pedestrian sidewalks, which lead from the parking garage on the high road, via the new hotel and shopping centre, to the existing skyscraper-city-centre.

Each team elaborated its part to such an extent that the town-planning idea could be shown to the authorities. They did this themselves and so learnt to discuss their thoughts with others. (In this stage it was my task sometimes to help holding up the model).
After working in this way for three months, the commission of the city authorities to the University was completed, after which each student chose a building from that part that had been developed by his team to elaborate it in detail.
As an example of this, the part between the two bridges, with the yachtbasin (24), the domestic building (26) and the transport museum (27), complete with the relevant study of analysis, has been included in this publication.

What became to me the most important experience in St. Louis?
This plan has been developed from individual and public milieus in consultation with specialists and civic authorities before it is elaborated in detail by the city planning board and submitted to the Corporation. While work was going on, the dean of the University, Mr. Jos. Passonneau, member of the city planning board and the local president of the Women Voters Club were in direct contact with the head of the Public Works Department.

Democracy may promote creativeness, provided that the function of human imagination is recognized as an element that is as essential to life as bread and wine. Partly owing to the acknowledgement of this function there is a chance of escaping the threatening domination of the scheme and we can again give shape to multiplicity.
Another experience:
Dutch legislation offers more possibilities of planning than the present-day American legislation. It was not yet possible to include the part of St. Louis east of the Mississippi in the commission as this part belongs to a different state with its own government.

Bakema

page 64

The summer-birdhouse

The possibility of experiencing again and again the relations between us and:
the sun and the wind,
the upper part of the garden with its trees,
the lower part of it with the lawn and flowers,
the tropical birds, the chicken run,
floor, wall and roof, bench with fireplace,
each movable in relation to the others.
It was our commission to regroup; perhaps to arrive at a new relation. There is an impression of much that is loose and changeable, and little that is fixed and may be determined. That is why window, wall and roof, bench, cupboard and stove are movable.

(J. Jelles and C. Alberts, students T.H. Delft, dep. of architecture)

page 66

Little farm in Mykene

Large agricultural country, mildly folded by mountains in green, grey, silver and brown shades, the brown ploughed soil contrasting strongly with the yellow coleseed.
In front of us, or beside us—sometimes behind us—there is always the blue sea, becoming transparent where it meets the sky. The yellow light as connecting medium. Collectively cultivated soil.
On and beyond the top of the mountain there is a white spot: the village. Spaces formed by stone, in which man and donkey are scanded by morning, siësta, evening, night and again morning, going in and out to sleep, to eat, to love, to believe, to bring up children, to look after the animal. The safe village where the Greek leaves grandmother, toddler, cat and hen in order to care for soil and crop.
On the slope of this village there is the little court, just like all other houses and courts. Stacked natural stone and concave and convex tiles.
As always, between the public path and the private, walled-in living and working space, there is a no man's land: **the margin.** Juridical no man's land.
The surrounding wall of privacy confronts us, by way of door, gap, loggia and roof with man and interior.
Relation. The woman on the steps is not able to belie the national character and her curiosity makes her open the door. A brightening communal space with on the opposite side a second doorway towards another no man's land and another path, house, church, village.
Continuity. Somebody says: 'Imagine, I open a door and I am in my street'. Around this communal space the clearly separated rooms intended for working and living, either on top of each other or next to each other. The inner court for the active recreation of grandmother and grandchild, for dancing while a twisted handkerchief marks the distance, for meeting donkey and cock. The inner court and loggia for the passive recreation of the siësta by men and cats. For growing vine and flowers. From this inner court the steps and the doors that give entrance to the living area and working rooms. The vertical relation created by a white flight of stairs and two landings, situated against a blue surface; the horizontal relation by black holes in open doors. But here too, between the inner court and the interior, the world of 'in-between', created by the underside of the loggia, wooden beams and stanchions.
Inside in the working-room we find the organic red and black on the weaving-loom; in the living-room, on or along the white walls, the bed, the table, the chairs, the chest for valuables, and high up the icon with its oil lamp. On the fireplace the only adornment is a white sheet, proof of the cleanness of the housewife. Brown beams determine the height of the living-room, beyond these the rising white of the underside of the roof. On the floor white sand.
Apollo; what is the secret of your synthesis between privacy and relation; between intimacy and continuity? How do you attain privacy and community at the same time? Where do you find margin and measure?
Bricklayer; why did you let the steps of the loggia continue over the doorway; was the gap in the wall above the landing made by you or was the gap there first? And what about that blue surface? Do you already hold in your hands what we only have in our mind?

(Study by De Graaf, Los and Van den Berghe, S.H.O. students)

page 69

Aquarium
judged by Aldo van Eyck in his capacity of teacher.

A design that really approaches the essence of the problem set, obviously nourished by a direct awareness of just those subtle relationships that are best experienced through the medium of art—in this case architecture.
The scheme succeeds in reconciling the world of the fish with that of man—no easy task!—and demonstrates that an aquarium can be more than a diverting peep-show—a good thing unless we are to assume that the fishes, visitor themselves peep at us whilst we peep at them.
If the visitor is at all susceptible to associations he will be able by means of fish and architecture to experience the phenomena of the sea, the river and lake as such. To have achieved this without resorting to juxta architectural means certainly deserves credit. From the demiscus—strange line of demarcation—the structure winds downwards pyramidically into water as it winds pyramidically upwards into air. Both water-depth and airspace have been indicated plastically—will effect the visitor each time the demiscus is passed diagonally. He witnesses increasing darkness as he descends, increasing light and airiness as he ascends. Man and animal; warmth and coldness; land, air and water; light, little, half light and darkness: phenomena that can be appreciated in association.
Then there is the way the visitor enters and leaves this tectonically controlled play with the elements. He enters and leaves analogously, for coming and going are ambivalent, just as air and water, light and darkness, inside and outside are ambivalent.
The problem of left, right and centre here touches the problem to equilibrium—i.e. the real problem of symmetry!

(Design by J. Verhoeven, year of study VBO III)

page 72

The architect as a poet

Architect: the man who builds a shelter for himself—himself and his family; who, together with others, carries out the bigger task—the communal house for clans, masks, men, young men, girls, travellers putting up for the night. The outstanding ones build the huts for the tribal chiefs. Finally these skilful builders are engaged by priests and erect the house for God—the temple—and the houses for the God-kings—the palaces—and the house for the dead kings and public men—the dead-houses.

When the technique of this building becomes more complicated and the knowledge of it is passed on, then a trade comes into being, and a trade-group of specialists.
Government buildings become more and more representative, baths become larger and larger. Finally temples are no longer the houses for God only, they also become larger and larger as a multitude of religious people want to congregate in them: they become churches and mosques.
There are more and more services and there are more and more lords in bigger and bigger strongholds and castles.
Finally we get absolute rulers and absolute popes and absolute tyrants who need creative personalities to proclaim their glory and power by way of buildings. The absolute state turns the architect into a civil servant with a special education at a special school where knowledge by experience is replaced by theoretical knowledge: mathematics, physics, history.
Statics and mechanics take possession of architecture; architecture becomes a technical profession. All attention is focused on pull, pressure and curving. The architect is more occupied with moments of inertia and moments of resistance than with beauty. But when he happens to think of beauty, then he thinks of Vitruvius, that is to say of relations that may be expressed in formulae, a normalized order, an order of columns, a science of beauty: the beautiful form.

Educated in this way the architect enters the 19th century, which deepened the contrast between rich-poor in an inhuman way by associating with it the contrast between cultivated and uncultivated. The architect enters the service of the ruling class and builds for the cultivated-rich people, while he leaves the uncultivated-poor man—the proletarian—homeless. Since the cultivated-rich man has no symbolism of his own, he browses in the forms of expression of times past and takes ad lib. a bit of Gothic, a bit of Renaissance, a bit of baroque and connects these forms by new technical inventions.
Jugendstil—Art nouveau produced its own symbols and forced these upon styling. This endeavour, only lately recognized and appreciated, decayed after 1900.
All ties with the historic past were severed rigorously, and forms that evoked no association whatever with the past were sought.

This is the absolute zero. A number of genii create new spaces, new furniture, new utensils.
The conscience of the architect wakes up, he discovers the pauper and tries to solve his housing problem as economically as possible.
The architect becomes deeply impressed by the overwhelming rhythm of the modern town and analyses the forces that determine this rhythm.
When genius had had its day, method and organization remained—normalization—codification, that is to say completion; the end is near.
A modern academism settled down together with coercion of material, of structure, of construction and of function. Man is forgotten and the connection with modern art has been missed.
This kind of deceased architecture may be found at all training colleges, the interest directed exclusively towards technical intellectualism connected with some normalized beauty.
Who is being trained and to what purpose?

What is an architect?
He used to be the man who built his own house
a slave
an artisan
a skilled man
a specialist
a civil servant
an engineer
an intellectual
a university man......
or are all these distinctions unimportant and is he—since we discovered the category of art—first of all an artist?

And if he is an artist, is not it true that the prototype, the elemental phenomenon of the artist—the poet—has to be present inside him?
Then the architect would be: the poet who gives shape to our settlement, our house and our town—the three-dimensional poet of our habitat.
Man is his employer—his fellow-man, anonymous and autonomous.

Man, who is never asked, who does not even know he is employer, who gets his Housing Act home allocated to him. Man, who wants to live in house, factory and office.
So nothing ought to be more simple than making a house and a town—home for all of us; if the architect would stand behind his drawing-board as a complete human being—a sensitive human being. But mostly he stands there as part of himself; a skilled man, a clever boy, a practised designer, a factory of architecture. There are people who think that we ask for a genius. But we only ask for an open and living man, a man with imagination, a man who creates, through this imagination, buildings that reflect something: human life. For architecture—of house and town—is something different from a life-sized useful object, born from utility, function, material, pull, pressure and price per cubic yard.

We expect from an architect that, while he is drawing and designing, sounds and odours and colours, events and experiences awake in him.

silver-mews	ferries
cat's boxes	beauty contests
summernights	beerglasses (pale ale)
night concerts (music)	pale faces
skipping rope	high heels
day	night

butterflys

love	children
girls with glasses	rhum bowls
rollerskates	burned sienna
pregnant women	green earth
kid's bikes	lemon yellow
shopping bags	cadmium violet
cross country hikes	dustbin
spider's web	cockroaches
silver foxes	morningstars
dusk	fashion models
dogs	cats

kites

whores	fireworks
death dance	buttercups
watering places	sunflowers
knickers	streetcalls
arch supports	strollers
sailor's collar	down and outs

We ought to ask Lucebert to make a litany for better houses and better towns; the litany of 'town-child and artist'. What we are missing in the architect of today, we would like to teach the architect of tomorrow. Teaching means forming—educating, and educating means selecting. What we call education, conscious and voluntary education, means 'auslesen der wirkenden Welt durch den Menschen' (Buber). As teachers we visualize people who, consciously and volutarily, choose from that whole working world, that also affects us, and who are free to make their choice. There are no prevailing regulations and standards; choice is free, but not free of all obligation. This choice requires the teacher to be a personality and to be possessed by his subject. This choise will comprise more than technical intellectualism only.
It will also comprise
the mousgoum in his clay-cell
the papuan in his pile-dwelling
the hopi and zuni in their pueblo
the kwakioetl, the tlingit in his log-cabin
the nomad in his tent.
We reproach the present-day architect of still occupying himself too much with the Greek temple and too little with the small Greek farm. Indeed, he is still occupying himself too much with the great historic architecture meant for gods and emperors and kings and too little (or not at all) with the primitive and anonymous architecture and the anonymus and vanished habitat. He never thinks of the phenomenology and the morphology of living.

And he has also forgotten Klee, Miro, Brancusi, the surrealists and the poets—especially the poets.
Would not Joyce (Ulysses 1921) have been a better basis for a town-planning scheme than all analysing, and is not Lucebert a better source of inspiration than committee reports?
The training of architects ought to offer, or at least to stimulate, everything that is now lacking.
The beauty of a poem; living in 100 countries and in 100 periods; the contents of 1000 novels; the associations of 100,000 images; silhouettes of the world in tone-volumes between black and white, lines beginning where things leave off—imaginary boundaries.
Cipher—sign—phonetic symbol—word—to which associations may attach themselves.
To provoke associations.
And so, from this 'musée imaginaire', in which there is absolute simultaneity—of history and prehistory—of Africa and Pacific Ocean—of all men at all times at all places—anywhere, the horizon of our imagination has been formed—and within this, relations between self and 'realities'. No analysis and no synthesis—but associations; 'Augenblick an Augenblick—das ist die Welt'.

From sensations and experiences—corporal realities—the young poet, who wants to build, would make houses and towns, in which the phenomena of day and night—of wind and rain—of heat and cold—of sun and moon—of ice and snow—of going out and coming home again—of working and lazing about—of making and getting children—of walking and shopping—are pictured, are to be experienced.
From a new sensibility and a new dimension a new cryptography would originate, (just as in old China the 'Feng Shui') from these magic-spherical, poetic-everyday influences.
The overwhelming complicated rhythm of town-life would obtain images and symbols. And the architect would talk of the image of rain, snow, sun, moon, warmth, cold, seriousness, sadness, eating, drinking, inside, outside, just as Bert Schierbeek talks of 'the image of the voice'. An image of space. There would come windows from where we could see something. A town of poetry turned into brick:

more pleasant	pleasure humour
completer	gaiety charm
more sensitive	exhuberance cosiness
purer	game (contest)

with room for

livelier	nonsense uselesness
warmer	folly masquerade
realer	travesty erotics sex
more tasteful	spontaneity

'My urge to build results from the wish to create poetry'. (Le Corbusier)

Where are the young poets who want to build? We have had the architect as a genius and as a stage-manager, at last the time is ripe for the architect as a **man** and as a **poet**. In spite of all boundaries of race, blood, colour and history, beyond all oppressive symbols of flag and nation, a relationship of men, fellow-men,—men, women and children—is waiting for their building poet: the poet as an architect.

Joop Hardy

If I had to teach architecture? Rather an awkward question......
. . .
I would strive to inculcate in my pupils a keen sense of control, of unbiased judgement, and of the 'how' and 'why'......I would encourage them to cultivate this sense till their dying day. But I would want them to base it on an objective series of facts. Facts are fluid and changeable, especially nowadays, so I would teach them to distrust formulae and would impress on them that everything is relative
I ask a young student: How do you make a door? How big? Where do you put it? How do you make a window? But, incidentally, what is a window for? Do you really know why they make windows? If so, you will be able to explain to me why a window is arched, square or rectangular. I want reasons for that, and would add: Think hard: do we need any windows at all to-day?

(Le Corbusier, For students only)

MAAK KALVERSTRAAT TOT RECREATIE-GEBIED

„Miljoenen moeten nog naar Randstad komen"

Van een onzer verslaggevers

ROTTERDAM — De psycholoog-econoom dr. J. Luning Prak wil de Randstad Holland zo hard laten groeien als het maar kan — zonder beperkingen. Hij zou het toejuichen als in 1980 acht miljoen van de dan vijftien miljoen Nederlanders in de Randstad zouden wonen, want dan zouden onze papieren in het internationale toernooi heel wat sterker kunnen staan.

„Geen spreiding" meent econoom Luning Prak

Die ferme schop tegen de schenen van de pleitbezorgers voor spreiding van industrie en bevolking, gaf de heer Luning Prak gistermiddag in hotel Atlanta tijdens de lunchbijeenkomst van het departement Rotterdam van de Nederlandsche maatschappij voor nijverheid en handel.

Eerst rekende hij op geestig-felle wijze af met de belagers van de randstad: te weten de planologen, de onderwijsplanners, de fiscus en de buren.

Niet naar Beilen

„De stelling van de planologen dat wij de bevolking meer moeten spreiden, verdraagt zich slecht met de economische worsteling die Nederland wacht. Het protest van een Friese burgemeester die zijn gemeente ziet leeglopen, is menselijk verklaarbaar, maar wij moeten wel beseffen dat onze plaats op de Euromarkt of in de Atlantische Unie niet kan worden verzekerd door Beilen of Oirschot en ook niet door vijftig van dergelijke gemeenten."

„Wij hebben maar twee grote troeven in de internationale economische strijd. Dat zijn Amsterdam en Rotterdam."

Gezelligheid

Het punt recreatie in de argumentatie voor spreiding is volgens dr. Luning Prak al even gekunsteld. „Men cijfert ons voor dat de Drent vijftig maal zoveel recreatieruimte ter beschikking heeft als de bewoner van de randstad. Maar de recreatie is nu eenmaal niet gebonden aan het aantal wandelkilometers. De grote stad biedt juist een veelheid van recreatiemogelijkheden van het Drentse dorp: voetbalmatches, winkelstraten, bioscopen, tentoonstellingen, verenigingen enzovoorts."

De zucht tot spreiding bij de onderwijsplanners acht dr. Luning Prak al even irreëel. Amsterdam moet volgens hem een flinke t.h. krijgen, of anders Hilversum of Haarlem. Rotterdam heeft als centrum van een toekomstige bevolkingsagglomeratie van twee miljoen recht op een universiteit. In de randstad moeten er ook een paar h.t.s.-en bij komen, en wel dicht bij Rotterdam, bijvoorbeeld in Vlaardingen en Delft.

Kale randstad

De fiscus plukt de randstad volgens de heer Luning Prak eerst kaal en als het op verdelen van de belastingbuit aankomt, dan is er geen geld voor beschikbaar, zelfs niet voor de vitale behoeften.

Het zou toch wel denkbaar zijn, aldus de econoom, dat het Rijk bij zijn belastingheffing zich beperkte tot de accijnzen en invoerrechten, om die te besteden aan nationale doeleinden als defensie en dijkenbouw, maar dat de gemeenten de inkomstenbelasting, de loonbelasting en de vennootschapsbelasting, op hun grondgebied geheven, zelve mochten besteden. Er zou dan nog wel honderd gulden per inwoner aan de Moloch Staat kunnen worden afgedragen. Dan zou de randstad weer gaan lijken op een welvarende kalkoen.

Bundeling

Tegenover de natuurlijke vijanden, de concurrenten in Europa en overzee, zal de randstad zich volgens de heer Luning Prak waarschijnlijk beter kunnen handhaven met een hardnekkiger verdediging van het eigen belang. Juist met het oog daarop, moeten wij er ook naar streven de krachten van de randstad te bundelen en op te voeren tot de hoogste potentie, zowel wetenschappelijk als technisch, industrieel en commercieel, aldus dr. Luning Prak.

Geen torenflats in Castricum

Van onze correspondent

CASTRICUM, 19 maart. — Overeenkomstig een advies van de minderheid van het college van burgemeester en wethouders heeft de gemeenteraad met 12 tegen 3 stemmen besloten geen medewerking te verlenen voor de bouw — bij wijze van proefneming — van een torenflat volgens een plan dat de Rotterdamse architecten prof. ir. J. H. v. d. Broek en J. P. Bakema in opdracht van twaalf gemeenten in Noord-Kennemerland ontwierpen.

(N.R.C.)

Stad . . . . detail 3

Huis . . . . detail 3

Een nieuw produkt:

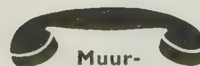
ALPHA STRUCTUUR

Voor een decoratieve wandbescherming heeft Alpha Muurverffabrieken een nieuw produkt ontwikkeld: Alpha Structuur. De verschillende effecten kunnen op eenvoudige wijze worden aangebracht met de spuit. Alpha Structuur, kwalitatief even goed als de Alpha muurverven, wordt geleverd in alle kleuren van de Alpha kleurenwaaier. Het aantal kleurencombinaties tussen Structuur en ondergrond is zeer groot. Muren behandeld met Alpha Structuur, krijgen een levendig aanzien. Onze technici zullen u gaarne nader inlichten over dit nieuwe produkt.

STRUCTUUR

Muur-
problemen?
Draai 01720-
2192 en een Alpha-
consulent komt kijken

ALPHA MUURVERFFABRIEKEN N.V. - ALPHEN AAN DEN RIJN

Terwijl U scootert, zeilt, kampeert.....
de ENCI-CEMIJ fabriceert

Denk er in uw vacantie maar helemaal niet aan! U merkt het wel, wanneer U na de vacantie terstond weer over elke hoeveelheid Nederlands Portland- en Hoogovencement van de U bekende superieure kwaliteit kunt beschikken. Deze advertentie dient dan ook - veel meer dan om U aan Enci-Cemij te herinneren - om U een heel prettige vacantie toe te wensen.

Bauduin

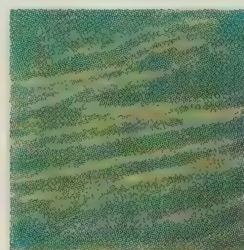

FEBOLIT de populairste plastic vloerbedekking

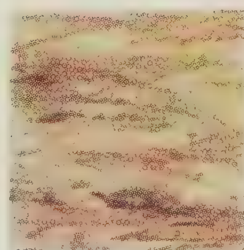
Zeer slijtvast; in 2 en 1½ mm dikte; geluiddempend; anti-slip; kleurvast; gemakkelijk te reinigen; isolerend; maathoudend; bestendig tegen zuren, vetten enz.

Verkrijgbaar in 4 kwaliteiten en meer dan 30 kleuren

Zeer scherpe prijzen, - vraagt offerte!

DRIESSEN - voor al die mooie moderne bouwmaterialen

N.V. KUNSTSTOFFENHANDEL

DRIESSEN

OLDENBARNEVELDTSTRAAT 85 A - TELEFOON 21946* - ARNHEM

bodden & dechy

Met **Univerbel** beglaasd.

Wat een verschil !

Het gebouw gaat leven.
Ieder venster is een bron
van licht en leven geworden.
De mooie **Univerbel** beglazing
doet de lichte vertrekken in de
moderne woning beter uitkomen.

Ook U denkt bij
Univerbel aan
vlakheid, doorzichtigheid, schoonheid.

Univerbel

Union des Verreries Mécaniques Belges S.A.
29, Quai de Brabant, Charleroi - België

FIRMA MAURITS J. KALKER, SCHENKKADE, 209 - DEN HAAG

Printed in Holland by Kampert en Helm N.V., Amsterdam